

**KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN PANDEMİ
DÖNEMİNDEKİ EĞİTİME YÖNELİK ROLLERİNE İLİŞKİN OKUL
YÖNETİCİSİ VE AİLE GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜMİT ÖNDER

Lefkoşa

Haziran, 2021

**KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN PANDEMİ
DÖNEMİNDEKİ EĞİTİME YÖNELİK ROLLERİNE İLİŞKİN OKUL
YÖNETİCİSİ VE AİLE GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜMİT ÖNDER

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Lefkoşa

Haziran, 2021

Onay

Yakın Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ümit ÖNDER'ın “**Özel Gereksinimli Çocukların Ailelerinin Pandemi Dönemindeki Eğitime Yönelik Rollerine İlişkin Okul Yöneticisi ve Aile Görüşlerinin İncelenmesi**” isimli tezi Haziran 2021 tarihinde jürimiz tarafından Özel Eğitim Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Adı – Soyadı

İmza

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Başak BAĞLAMA

.....

Üye*: Yrd. Doç. Dr. Cahit NURİ

.....

Üye (Danışman): Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / ..... / 2021

Prof. Dr. Hüsnü CAN BAŞER

Enstitü Müdürü

Etik İkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Ümit ÖNDER

...../...../2021

Teşekkür

Araştırma sürecinin her aşamasında bıkmıp usanmadan bana yardımcı olan değerli katkılarını, fikir ve görüşlerini hiç esirgemeyen, öğrencisi olmaktan mutluluk duyduğum çok kıymetli hocam ve tez danışmanım, Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK'a ,

Çok değerli hocalarım ve Tez jüri üyeleri olan, Özel Eğitim Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Başak Bağlama ve Yrd. Doç. Dr. Cahit Nuri'ye,

Hayatımın her döneminde büyük özverileriyle yanımda olan, benimle ağlayıp benimle gülen, bana sevgiyi, saygıyı, sabrı ve dürüstlüğü aşılayan, varlıklarıyla değerime değer katan sevgili aileme,

Ümit Önder

Özet

Özel Gereksinimli Çocukların Ailelerinin Pandemi Dönemindeki Eğitime Yönelik Rollerine İlişkin Okul Yöneticisi ve Aile Görüşlerinin İncelenmesi

Ümit ÖNDER

Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Haziran 2021, 80 Sayfa

Dünya genelinde küresel pandemi ilan edilen Covid 19 eğitimin her aşamasını etkilemiştir. Dünya genelinde eğitim dijital platformlara taşınmıştır. Yaşanılan pandemi nedeniyle okulların kapanmasıyla birlikte özel gereksinimli çocukların sosyal etkileşim dahilinde almış oldukları eğitim faaliyetleri de durmuştur ve onlar için önemli olan eğitim sürecinden mahrum kalmışlardır. Bu noktada eğitimin verimli ve etkili bir biçimde yürütülmesi için aileler önemli rol oynar hale gelmiştir. Bu çalışma küresel kriz haline gelen Covid 19 pandemisinde özel gereksinimli çocukların ailelerinin pandemi döneminde eğitime yönelik rollerine ilişkin okul yöneticisi ve ailelerin görüşlerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Bu araştırma, olgusal bir bilim modeli ile nitel bir araştırma yöntemine göre yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan tipik örnekleme ile belirlenmiştir. Çalışma grubu, Kuzey Kıbrı Türk Cumhuriyeti, özel eğitim kurumlarında 2020-2021 eğitim öğretim yılında görev yapan 5 özel eğitim okul yöneticisi ve 10 veliden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin bu dönemde eğitimde önemli role sahip oldukları, bu süreci okulla işbirliği içerisinde sürdürmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Yaşanılan sorunlar sorulduğunda ise çoğunluklu olarak katılımcılar altyapı sıkıntılarını vurgulamışlardır. Araştırmaya katılan okul yöneticisi ve ailelerin ortaya koydukları önemli görüşlerden biri de bu süreçte ailelere eğitim verilmesi ve destek sağlanması gerekliliğidir.

Anahtar Kelimeler: özel eğitim, pandemi, okul yöneticisi, aile

Abstract

The Investigation of School Administrators and Parents Views on the Educational Roles of the Families of Children with Special Needs during the Pandemic Period

Ümit ÖNDER

Master Thesis, Department of Special Education

Thesis Supervisor: Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

June 2021, 80 Page

Covid 19, which has been declared a global pandemic worldwide, has affected every stage of education. Education has moved to digital platforms around the world. With the closure of schools due to the current pandemic, the educational activities of children with special needs in social interaction have also stopped and they have been deprived of the education process that is important for them. At this point, families have come to play an important role in the efficient and effective conduct of education. This study aims to examine the views of school administrators and families regarding the educational role of families of children with special needs in the Covid 19 pandemic, which has become a global crisis. This research was carried out according to a qualitative research method with a factual science model. The study group of the research was determined by typical sampling, which is one of the purposive sampling methods. The working group consists of 5 special education school administrators and 10 parents working in special education institutions in the Turkish Republic of Northern Cyprus in the 2020-2021 academic year. Semi-structured interview forms were used as data collection tool in the research. The obtained data were analyzed by content analysis method. As a result of the research, it has been determined that families with children with special needs have an important role in education in this period and they try to continue this process in cooperation with the school. When asked about the problems experienced, the majority of the participants emphasized the infrastructure problems. One of the important views put forward by the school administrators and families participating in the research are the necessity of providing education and support to families in this process.

Keywords: special education, pandemic, school administrator, parents

İçindekiler

Onay	1
Etik İlkeler Uyumluk Beyanı	2
Teşekkür	3
Özet	4
Abstract	5
İçindekiler	6
Tablolar Listesi	8
BÖLÜM I.....	9
Giriş.....	9
Problem Durumu	9
Araştırmanın Amacı	11
Araştırmanın Önemi	12
Sınırlılıklar	13
Tanımlar	13
BÖLÜM II	15
Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	15
Özel Eğitim	15
Özel Eğitimin Önemi	17
Özel Eğitimin Amaçları	18
Özel Eğitim Tarihi.....	18
KKTC Özel Eğitim Tarihi.....	20
Özel Eğitime Gereksinim Duyan Bireyler	22
Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocukların Sınıflandırılması	25
Aile ve Özel Gereksinimli Çocuk	26
Covid-19 ve Eğitim	29
Covid-19 Sürecinde Özel Eğitim	31

İlgili Araştırmalar	34
BÖLÜM III	38
Yöntem.....	38
Araştırma Deseni.....	38
Çalışma Grubu.....	38
Veri Toplama Aracı.....	39
Verilerin Toplanması.....	40
Veri Analizi	40
Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	42
BÖLÜM VI	44
Bulgular.....	44
Pandemi Sürecinin Özel Gereksinimli Çocuklar Üzerindeki Etkisi	44
Pandemi Sürecinde Verilen Eğitimin Niteliği.....	46
Pandemi Sürecinde Verilen Eğitimde Ailenin Rolü.....	48
Eğitimde Ailelerin Yeterliliği.....	50
Pandemi Sürecinde Verilen Eğitimde Aile ve Okul Arasındaki İletişim.....	52
BÖLÜM V	58
Tartışma	58
BÖLÜM VI	62
Sonuç ve Öneriler	62
Sonuçlar.....	62
Öneriler.....	63
Araştırma sonuçlarına yönelik öneriler	63
İleriki araştırmalara yönelik öneriler.....	64
Kaynakça.....	65

Tablolar Listesi

Tablo 1. Araştırmaya katılan okul yöneticisi ve velilerin demografik özellikleri	39
Tablo 2. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine yönelik görüşleri.....	44
Tablo 3. Velilerin pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine yönelik görüşleri	45
Tablo 4. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğine yönelik görüşleri	46
Tablo 5. Katılımcıların pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğine aile görüşleri	47
Tablo 6. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolüne yönelik görüşleri	48
Tablo 7. Velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolüne yönelik görüşleri	49
Tablo 8. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine yönelik görüşleri.....	50
Tablo 9. Velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine yönelik görüşleri	51
Tablo 10. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişime yönelik görüşleri.....	52
Tablo 11. Velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişim yönelik görüşleri	53
Tablo 12. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklar yönelik görüşleri	54
Tablo 13. Velilerin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklar yönelik görüşleri	55
Tablo 14. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik çözüm önerileri	56
Tablo 15. Velilerin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik çözüm önerileri	57

BÖLÜM I

Giriş

Özel gereksinimli çocukların eğitim ihtiyaçlarının özel bir yaklaşımı gerektirmesi (Bunchat ve Wojciechowska, 2020) ve özel çocuk sahibi ebeveynlerin uzaktan eğitim sürecinde kendilerini yetersiz hissetmiş olmaları, ebeveynlerin pandemi sürecinde eğitsel destek ihtiyacı hissetmelerine neden olmuştur (Greenway ve Eaton-Thomas, 2020). Bu nedenle özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin iyi bir eğitim almalarını sağlamak temel amaç olmalıdır. Özellikle pandemi sırasında kimsenin eğitim hakkından ayrılmaması önemlidir. Bu bağlamda, bu çalışma Covid-19 salgını sırasında özel gereksinimli çocukların ailelerinin pandemi dönemindeki eğitime yönelik rollerine ilişkin okul yöneticisi ve aile görüşlerinin incelenmesi amaçlamaktadır.

Araştırma birinci bölümünde, problem durumuna, araştırma amacına, araştırmanın önemine, problem cümlesine, alt problemlere, sayıtlara, sınırlılıklara, araştırmaya yönelik tanımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde, araştırmaya yönelik kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar yer almaktadır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise yöntem kısmı bulunmakta ve bunu takiben dördüncü bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulguların analizi bulunmaktadır. Beşinci bölümde araştırmanın son bölümde sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Problem Durumu

Dünyadaki her çocuğun diğer çocuklardan farkı vardır. Her çocuğun kendine has sosyal, bedensel, duygusal ve bilişsel bir yapısı bulunmaktadır (Hammekan, 2016). Çocukların bazılarında iletişim becerisi, bilişsel davranışlar, motor fonksiyonları ve duyuşsal motor özellikleri açısından yetersizlik ortaya çıkabilmektedir. Bu yetersizliklerin bir ya da birden çok olması durumunda çocuk olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Gelişim alanlarındaki yetersizlikler nedeniyle bu çocuklarda genel eğitim hizmetlerinin yetersiz kaldığı ve özel eğitime ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Anayasa ve yasal metinlerde her vatandaşı ve her kişiyi ilgilendiren düzenlemeler yer almaktadır. Eğitim dahil tüm haklar garanti altına alınmış ve bu düzenlemeler özellikle sosyal koşullarda ve fırsat eşitliği kapsamında özel eğitim almış bireylerde bu

düzenlemelere dahil edilmiştir (Deveci, 2019). Özel eğitime gereksinimi olan her kişiye engeli, özrü ne olursa olsun her cinsiyette ve yaşta başlıca hakkı olan eğitim hizmetinin mutlaka verilmesi gerekmektedir

Özel eğitimde amaç, engelli bireylerin günlük hayatlarında başkalarına olan bağımlılıkların azaltma hatta ortadan kaldırmaktır. Bu sebeple, mevcut toplumda uyum yeteneğinin geliştirilmesi ve sosyal becerilerinin geliştirmesi amaçlanmaktadır. (Parlak, Dündar ve Coşkun, 2014). Özel eğitimin temel amacı, öğrencilere toplumda mümkün olduğunca bağımsız yaşamalarını sağlamak için özel destek becerileri kazandırmaktır (Ergül, Baydık ve Demir, 2013).

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin özel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak müfredatlar hazırlanmalı, toplumdan dışlanmadan kaliteli bir yaşam sürdürebilmeleri için önlemler alınmalı, özel gereksinimi olan öğrencilere eğitim faaliyetleri düzenlenebilmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli çocukların eğitiminin amacı, özel eğitim vererek bilgi ve becerilerini artırmalarına yardımcı olmak, çocukların yaşamlarını ve yaşam ortamlarını daha konforlu hale getirmektir (Kınık, 2018).

Özel ihtiyaçları olan çocukların gelişimi ve eğitiminde belirleyici rol oynayan aile üyeleri bu konular hakkında bilgilendirilmeli ve bir plan içinde eğitilmelidir. Aile ile okulun arasında pozitif bir bağlantı kurulmalıdır. Bu eğitimlerde temel amaç, ailenin çocuk gelişiminin tüm alanlarına ilişkin farkındalığını artırmaktır. Bu eğitimler ailelere ve çocuklara katkı sağlamaktadır. Özel eğitim hizmetleri, bu tür bir eğitime ihtiyacı olan engellilerin sosyalleşmesinde, kendilerini daha rahat ifade etmelerinde ve toplumda daha bağımsız olmaları açısından önemli rol oynamaktadır (Orhan ve Genç, 2015).

COVID-19 döneminin neden olduğu zorluklara ek olarak, engelli çocuklar ve aileleri diğer ailelere kıyasla belirli engeller yaşamaktadırlar (Trzcinska-Krol, 2020). Bu tür zorluklar, refahlarını ve çevrimiçi öğrenme fırsatlarını olumsuz etkilemektedir. COVID-19 enfeksiyonu mevcut sağlık koşullarını, özellikle solunum fonksiyonu, bağışıklık sistemi ile ilgili olanlar kötüleştirebileceğinden, buna ek olarak karantina sürecinde de kapalı olma psikolojik açıdan özel eğitim gereksinimleri çocukların daha fazla sağlık hizmeti ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır (Zhang ve Ma, 2020; Wang

vd., 2020). Dolayısıyla özel eğitim alan öğrencilerin bu sürece adapte olabilmeleri için daha fazla ilgiye duymaktadırlar. Özel gereksinimli bireylerin kısıtlama olmaksızın eğitim alabilecekleri ve yüksek performans gösterebilecekleri bir eğitim ortamı sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle engellilerin eğitimi hiçbir nedenle kısıtlanmamalı ve eğitim olanakları yaşlılarına eşit olarak sunulmalıdır (Görgülü, 2016).

Pandemi sürecinde verilen eğitimde aileler önemli rol oynamaktadırlar. Öğrencilerin ders takibi, derlere katılımları gibi durumlarda daha etkin rol almışlardır. Ailelerin bu süreçte üstlendikleri rol özel gereksinimli öğrenciler için daha da önemlidir. Öğrencinin derse motive olması, takip etmesi, öğrencinin gelişimin sağlanması noktasında ailenin görev ve sorumlulukları artmıştır. Bu açıdan bakıldığında araştırma problemi, özel gereksinimli çocukların ailelerinin pandemi dönemindeki eğitime yönelik rollerine ilişkin okul yöneticisi ve aile görüşlerini belirlemektir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada genel amaç, KKTC’de bulunan özel gereksinimli çocukların ailelerinin pandemi dönemindeki eğitime yönelik rollerine ilişkin okul yöneticisi ve velilerin görüşlerinin incelenmesi ve bu doğrultuda önerilerini belirlemektir. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda alt amaçları aşağıdaki gibidir;

1. Okul yöneticisi ve velilerin pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Okul yöneticisi ve veliler pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğini nasıl tanımlamaktadırlar?
3. Okul yöneticisi ve veliler pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolünü nasıl tanımlamaktadırlar?
4. Okul yöneticisi ve velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Okul yöneticisi ve veliler pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişimi nasıl değerlendirmektedirler?
6. Okul yöneticisi ve veliler pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara ve bunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Özel eğitim, eğitim dünyasında son yıllarda ilgi odağı haline gelip en çok gelişim gösteren eğitim alanlarından biridir. Eğitim, uluslararası arenada her zaman en önemli gündem olmuştur. Bilindiği gibi kriz kaçınılmaz bir durumdur ve aynı zamanda hazırlıklı olursanız onunla başa çıkabilir ve ortaya çıktığında onu yönetebilirsiniz. Bu beceriye sahip olmayan kuruluşların yaşamları risk altındadır. Hastalığın yayılmasını önlemek için, vakaların hızlı bir şekilde tespit edilmesi ve izole edilmesi, gerekirse yerleşim alanlarında izole edilmesi ve en önemlisi bireysel farkındalığın artırılması ve bireysel önlem almasının sağlanması gerekmektedir. (Özer, 2020).

COVID-19 pandemisi ve insanlık üzerindeki etkileri bilimsel çalışmaların güncel odaklarından birini oluşturmaktadır. 20 Kasım 2020 Dünya Çocuk Günü'nde United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF, 2020), COVID-19 pandemisi uzadıkça çocuklar için söz konusu olabilecek korkunç sonuçları kapsamlı bir şekilde özetleyen bir rapor yayınlamış, kayıp bir neslin önlenmesi çağrısında bulunmuştur. Bu raporda özel gereksinimli çocukların COVID-19 pandemisinden daha fazla etkilendiği, günlük rutinindeki kesintilerin ve destek hizmetlerinden mahrum kalmanın, özellikle otizmli veya zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuklar ve bu hizmetleri her gün alanlar için sürecin zorluğu vurgulanmıştır. Raporda ayrıca özel gereksinimli çocukların şiddet mağduru olma olasılıkları normal zamanda üç ile dört kat fazla iken pandemi döneminde bu riskin de artmış olduğu belirtilmiştir.

Özel gereksinimli çocuk sahibi birçok ebeveyn, hizmetlerin, eğitimin ve sosyalleşme fırsatlarının kaybı göz önüne alındığında, pandeminin çocuklarının gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkilerinden duydukları endişeyi dile getirmişlerdir (Neece, McIntyre ve Fenning, 2020). COVID-19 pandemi sürecinde teknolojik cihazlara sahip olmayan ve özel gereksinimleri bulunan çocuklar uzaktan eğitimin en dezavantajlı gruplarını oluşturmuşlardır. Uzaktan eğitimin daha önce uygulanmadığı ülkelerde ebeveynler çocuklarını destekleme konusunda deneyim ve gerekli teknolojiye erişim eksikliği yaşamaktadırlar (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2020). Aynı zamanda günlük rehabilitasyon hizmetlerinin askıya alınması ve alternatif rekreasyon etkinliklerinin olmaması, çocuklarının özel

ihtiyaçlarını karşılamakla, ev ve iş ile ilgili görevlerini yerine getirmek arasındaki dengeyi sağlama yükü ebeveynleri zorlamaktadır (Provenzi, Grumi ve Borgatti, 2020). Tüm bunlar özel gereksinimli çocukların birincil bakıcıları olan ebeveynlerinin davranış ve deneyimleri üzerinde etkili olmaktadır.

Bu bağlamda araştırma özel eğitim kurumlarının Covid-19 sürecinde ailelerinin eğitime yönelik rollerine ilişkin okul yöneticisi ve aile görüşlerinin incelenmesi ve çözüm önerilerini ortaya koyma açısından önem arz etmektedir. Ayrıca KKTC’de bu alanda yapılmış sınırlı araştırmalar bulunması çalışmayı önemli kılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma aşağıdaki sınırlılıklar dahilinde yürütülmüştür

- 2020-2021 ğretim yılında KKTC’de eğitim veren özel eğitim kurumları ve velileri,
- Okul yöneticilerinin ve ailelerin bireysel bilgilerinin alındığı bilgi formu,
- Araştırma kapsamında verilerin toplanması amacıyla geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu,
- 2020-2021 ğretim yılında yürütülen araştırma, KKTC zel eğitim kurumlarında görev yapan 5 özel eğitim okul yöneticisi ve 10 velinin görüşleri ile sınırlıdır.

Tanımlar

Özel Eğitim: Öğrencinin ortalama özelliklerinden ve öğrencinin kimsesiz yalnız yaşamasına izin veren tüm kapasitelerden önemli ölçüde farklı olan bireysel öğrenme için tasarlanmış herhangi bir pedagojik aktivite olarak tanımlanabilir. En iyi şekilde gerçekleşmesini sağlayan herhangi bir eğitim faaliyeti olarak tanımlanabilir (uhadar, 2014).

Özel Eğitim Kurumu: Özel eğitime ihtiyaç duyan kişilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim programları ve yöntemleri geliştirmeye yönelik eğitimler, çalışanın engeline ve özelliklerine uygun bir ortamda verilmektedir (Aral ve Gürsoy, 2007).

Okul Yöneticisi: İyi yönetilirse, eğitim kalitesini otomatik olarak istenen seviyeye yükseltebilecek olan kişidir. Bu nedenle, yöneticilerin belirli becerilere sahip olmaları gerekir. Modern yöneticilerin bu alanda hem yönetim bilgisine, hem teknik bilgiye hem de kişilerarası iletişim becerilerine sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler teorik-pratik bir ilişki gerektirir (Ada, Ercoşkun, 2009).

BÖLÜM II

Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Özel Eğitim

Özel eğitim gerektiren kişilerin eğitim ve sosyal gereksinimlerini karşılamak için geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, özel olarak yetiştirilmiş personel ile özel eğitim gerektiren kişilerin kişisel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda yürütülen eğitim, özel eğitim olarak ifade edilmektedir (Aksoy, 2010).

Bireyin sosyal ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına, yaşamsal becerilerini arttırabilmesine, üretimde rol üstlenmesine, bağımlılığının azalarak bağımsızlığının artmasına, yaşama hazırlanmasına, başkalarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesine yardımcı olmak ve yeteneklerini geliştirmek özel eğitimin temel amacı olmaktadır (Kaner ve Bayraklı, 2012). Özel eğitim, kişilerin gelişimsel özelliklerine uygun olan ortamlarda, kişisel farklılıklara uygun bir şekilde geliştirilmiş olan eğitim programları ve tekniklerine dayalı olarak gerçekleştirilmektedir (Serpell ve Folotiya, 2011).

Özel eğitimde ilk olarak çocukların yeterlilikleri, yetersizlikleri, akranlarından farklılıkları ve performansları belirlenmektedir (Merita, 2017). Daha sonra çocukları ihtiyaç duyduklarına göre uzun, kısa, orta dönemli amaçlar düzenlenmektedir. Bu amaçların uygulanabilmesi için her öğrenciye uygun Bireysel Eğitim Programı (Sarı, 2004). Ayrıca özel eğitim çalışmaları, eğitimini bu alanda almış olan eğitimciler tarafından gerçekleştirilmekte ve belli sürelerle değerlendirme yapılarak gelişmeler kaydedilmektedir (Türkoğlu, 2016).

Özel gereksinimi olan çocukların eğitiminde temel yetenekleri edinmesi ve sosyal olarak kabul görmesi açısından erken çocukluk döneminde eğitim almasının oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir (Almasy ve Forbes, 2012). Bu konuya dair yapılan araştırmalarda, özel gereksinimi olan çocukların gelişiminin erken evresinde eğitime katılması ile topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmada temel iletişim ile alakalı yetenekler edinme imkânına sahip olacakları belirtilmiştir (Diken, 2013).

Özel gereksinimi olan kişinin gelişim hızına uygun olan programlar ile pozitif davranış kazanımının sağlanması, erken dönemdeki eğitimin öncelikli faydası olmuştur (Hacııbrahimoğlu ve Kargın, 2017). Bunun da, birilerine bağımlı olarak yaşamını devam ettirmek zorunda olan çocuklar ya da kişiler için yaşama yönelik bir süreç olduğu belirtilmektedir. Bu sürecin zor ve uzun olduğu sabır, işbirliği gerektirdiği ifade edilmektedir. Bilhassa aileler ile eğitim kurumlarının işbirliği içerisine girerek çocuğa destek sağlaması, eğitimde daha kısa sürede olumlu kazanımlar elde edilmesine yardımcı olmaktadır (Akçamete, 2009).

Eğitmcilerin görevlerinin sadece çocuğu eğitmek olmayıp, aynı zamanda ebeveynlerin çocuğun eğitim aşamasında aktif rol üstlenmelerine yardımcı olmak ve ebeveynlerin eğitilmesini sağlamak olması gerekmektedir (Special Education for Children Foundation, 2012). Ailelerin de özel eğitime gereksinimi olan çocukların eğitim aşamasına katılmalarıyla, belirlenen amaçlara daha çabuk ulaşılabileceği düşünülmektedir. Eğitim aşamasında çocuklara kazandırılan davranış ve tutumların kalıcı olabilmesi için aileler tarafından da uygulanan faaliyetlerin evde desteklenmesi gerekir. Aileler ile eğitimciler işbirliği içinde çalışarak eğitimden verim sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir. Özel gereksinimi olan çocukların yaşama hazırlanmasında anne ve babanın oldukça önemli yeri bulunmaktadır (Vuran, 2018).

Bu konuya ilişkin yapılan birçok çalışmada, çocukların mesleki ve sosyal, akademik ve dil becerileri edinme sürecine anne-babaların aktif olarak katıldıkları, bu şekilde de çocukların gelişimine katkıda buldukları görülmektedir (Alkahtani, 2016). Özel gereksinimi olan çocukların kabul edildiği ve gelişimi ile ilgili özelliklerin iyi tanındığı bir ev ortamında ilişkilerin çocuğun gelişimine ilişkin ve daha sağlıklı olduğu belirtilmektedir.

Bazı kişiler, çeşitli nedenlerle kişisel özellikleri ve eğitim durumları açısından yaşlılarından önemli ölçüde farklılık gösterebilir. Örneğin; bu kişilerin yaralanması veya bazı sapmaları olması nedeniyle normal aktivitelerin yaşlarına uygun olarak kısıtlanmasında bazı eksiklikler bulunmaktadır (Greenspan ve Vader, 2019). Aynı şekilde bireyler; yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel farklılıklarına göre eksiklikleri

nedeniyle de bazı engellerle karşılaşılabilmekte yani üstlenmeleri gereken rolü tam olarak yerine getirememektedirler.

Bu nedenle bireylerin özel eğitime ihtiyaçları vardır. Özel eğitim, ortalama bir öğrencinin özelliklerinden çok farklı, bireysel olarak planlanmış ve bireyin hayatta kalmasını en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan, öğrencilere sunulan bir dizi eğitim hizmeti olarak tanımlanmaktadır (Eripek, 2008).

Bu durumda, fiziksel özellikleri ve/veya öğrenme yeteneği normal çocuklardan farklı olan çocuklar için de "özel eğitime muhtaç çocuklar" ifadesi kullanılmaktadır. Bu durumdaki farkın derecesi, bir çocuğun özel ihtiyaçlara ihtiyacı olup olmadığını ve özel eğitim hizmetlerinden yararlanıp yararlanamayacağını belirleyebilir (Howard, Williams ve Lepper, 2011). Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin fiziksel ve akademik gereksinimleri o kadar spesifik ki, bireyselleştirilmiş bir eğitim programı hazırlanmalıdır. Çünkü özel eğitim ihtiyaçları, ihtiyaçların yönü ne olursa olsun özel zorluklara yol açabilmektedir. Psikolojik özellikler, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, sosyo-kültürel yapı, mevcut rekreasyonel faaliyetler vb. Çalışma sırasında ortaya çıkabilecek bu zorluklardan dolayı özel eğitimin bireyselleştirilmesi gerekebilmektedir (Özşenol vd., 2003).

Özel Eğitimin Önemi

Özel eğitim ihtiyacı içerisinde bulunan bireylerin de, diğer bireyler gibi eğitim haklarının korunabilmesi ve geliştirilebilmesi açısından özel eğitim önem taşımaktadır. Bu temelde özel eğitim, özel eğitim ihtiyacı içerisinde bulunan bireylere akranları ile birlikte uygulanabildiği gibi, bireyselleştirilmiş eğitim programları doğrultusunda akranlarından ayrı olarak da uygulanabilmektedir (Sarı, 2012). Özel eğitim ihtiyacı içerisinde bulunan bireylere akranlarından ayrı ve bireyselleştirilmiş eğitim programı kapsamında özel eğitim verilmesi, bireylerin özür türüne ve derecesine uygun geliştirilen programların özel eğitimciler tarafından uygulanmasını sağlamaktadır. Özel eğitim ihtiyacı içerisinde bulunan bireylere akranları ile birlikte özel eğitim verilmesi ise, bireylerin normal akranları ile birlikte ve normal sınıf öğretmenleri tarafından

eğitilmelerini sağlamak ve bireyin bu şekilde sosyalleşmesinin olanaklı kılınmasını amaçlamaktadır (Batu ve Kırcaali – İftar, 2007).

Özel Eğitimin Amaçları

Türk Milli Eğitim sistemi genel amaç ve temel ilkelerinin esası, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ihtiyacı, yeterliliği, ilgileri ve yetenekleri yönünde kapasitelerinin en yüksek düzeyde kullanmalarını sağlayarak üst düzey öğrenme ile mesleki hayatlarına ve toplumdaki yaşamlarına hazırlanmalarını amaçlamaktadır (Mutlu, 2015).

Eğitim sisteminin en önemli amacı, tüm çocuklara gelişimlerinde ortaya çıkabilecek sorunları çözen hizmetler sunmak ve gerekli alanlarda eğitim vermek için hak temelli bir yaklaşım benimsemektir. Sistemde bulunan özel eğitimde amaç, bir nedenden ötürü normal eğitim sürecinden faydalanamayan kişilere eşit eğitim imkanı sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak amacıyla özel eğitim kurumları eğitim müfredatlarının çok yönlü gelişimini destekleyici özellikte olması gerektiğine inanılmaktadır (Nalbant ve Izgar, 2018).

Özel Eğitim Tarihi

Dünya genelinde özel eğitime yönelik ilk olarak 18. yüzyılda sistemli çalışmaların başladığı sonrasında 19. yy.'da güçlendiği görülmektedir. Otizmli çocukların eğitimi ve zihinsel engelli çocuklar üzerine yapılan ilk kişisel çalışmanın bu konuyla ilgili Gespard Itard (1800) tarafından önerilen ilk çalışma olduğu kabul edilmektedir. Aynı dönemde Philippe Pinel (1803) akıl hastalarının örneklerini incelerken hümanist bir yaklaşım kullandığı görülmektedir (Özbey, 2007).

Zihinsel ve görme engelli çocuklara yönelik Gridley Hawe (1830) tarafından ilk olarak yatılı bakım kursu açıldığı, Alfred Binet (1900) tarafından ise ilk defa zeka testi geliştirildiği ve böylelikle özel eğitim kapsamında yer alan araştırmalar ivme kazanmıştır. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için yapılandırılmış eğitim araçları Maria Montessori (1930) tarafından kullanılmaya başlandı ve bu gerçek, modern

anlamda özel eğitim uygulamasının ilk örneği olarak kabul edilmektedir (Fiscus ve Mandell, 2002).

Türkiye'de özel eğitimin yaygınlaşması ve gelişmesine göre engelli ve engelli grubu araştırmaları farklı olmakla birlikte ilk araştırmada gösterge olarak bakım, barınma ve hizmetlerle çocuklar için yetimlerin korunması sağlanmıştır. İstanbul Ticaret Okulu 1889 yılında işitme engellileri yetiştirmeye başladığından beri örgün eğitim kapsamına özel eğitim hizmetleri dahil edilmiştir. Sonraki dönemde bu okul görme engellilere özel eğitim vermeye başladı. Ancak yaklaşık 30 yıllık eğitimin ardından okul kapatıldı. Bu dönemden beri bu konuda uzun süredir önemli bir araştırma yapılmadığı görülmektedir (Akçamete, 2009).

1921'de İzmir'de "Sağırılar – Körler Okulu" işitme engelliler için özel bir okul kuruldu. 1924 ve 1950 yılları arası T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olan okulu, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na devredildi (Kağıtçıbaşı, 2010). Özel eğitimi artık bir sağlık ve sosyal yardım sorunu olarak görmemek, eğitim düzeyinde giderek daha önemli bir konu olarak görmeye başlamak Okulun Milli Eğitim Bakanlığı'na devri açısından büyük önem arz etmektedir.

1950-80 yılları arası, ülkede özel eğitim hizmetlerinden, Eğitim Bakanlığının ilk öğretim eğitim genel müdürlüğü sorumluydu. 1980 itibarı ile Eğitim Bakanlığına bağlı Özel Eğitim genel müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurum MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi ve MEB Özel Eğitim İdaresi olarak 1983 yılında olarak yeniden düzenlendi. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 30 Nisan 1992 tarihinde çıkarılan 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Sorumluluk Kanunu bağlı olarak kuruldu.

15 Ekim 1983 tarihinde 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" kapsamında özel eğitime muhtaç çocukların yetiştirilmesine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. 1983 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde "Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Dersi", 1990 yılında aynı üniversitede "Özel Eğitim Bölümü" kurulmuştur. Bu gelişme ile birlikte özel eğitim alanında araştırmalar Ankara

Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Bolu İzzet Baysal Üniversitesi'nde başlamıştır (Özbey, 2007). 1997 yılında T.C. Başbakanlık Özürli İşleri İdaresi kuruldu.

1992 yılında, sıradan okullarda üstün zekalı ve yetenekli çocukların eğitimine devam edilmesine rağmen, bu çocukların potansiyel yeteneklerini geliştirmek üzere "Bilim ve Sanat Merkezi" açıldı. Özel eğitime ihtiyaç duyan bazı çocuklar kaynaştırma uygulamaları ve kişiselleştirilmiş eğitim programları ile normal okullarda eğitim görmeye devam ederken, bazı çocuklar bu okullarda açılan özel alt sınıflarda öğrenim hayatına devam etmektedir.

KKTC Özel Eğitim Tarihi

KKTC'de özel eğitim tarihine ait ilk izlenimler, 1974 öncesi en önemli dönemi, özel eğitime ihtiyaç duyan "özel çocukların" Rumca-Türkçe farkı olmaksızın aynı okula birlikte gitmesi idi. Bu okullar bir sağır okulu ve bir de körler okulu olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Görme engelli çocuklar körler okullarına, işitme engelli çocuklar ise sağır okullarına gidiyor. Ancak bu okulların çoğu öğrencilere kariyer sağlama şeklindedir. En önemli amaçları ise, öğrencilere birey olarak yaşamalarını sağlamak için gerekli ekonomik özgürlüğü vermektir (Saygı, 2007).

1974 yılında, Girne'deki, Girne Özel Eğitim Merkezi (Kızılay Derneği'ne bağlı), Girne hastalığı olan çocuklar yurdu olarak engellilerin bakımı ile ilgilenmeye başladı. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olmayan bu yurtda sadece ortopedik engelli (bedensel engelli), Celebal Palsi (serebral palsi), otizmliler, zihinsel engelli veya az sayıda engelli çocuk, çocuk ve ergenlere bakılıyor.

1974'ten sonra kurulan ilk özel eğitim okulu, Lapta'daki işitme engelliler okuludur. Milli Eğitim Bakanlığında özel eğitimle ilgili kurum bulunmadığından İlköğretim Bakanlığına bağlı yatılı okuldur. Bu okul, adanın kuzey kesimindeki tüm işitme engelli öğrencileri bir araya getiren özel eğitim tarihinin en önemli adımıdır. Uzun yıllar yatılı sistem temelinde şube okulu olarak çalışan okul, 1998 yılında Lefkoşa'ya taşınarak terk edildi. Okul şu anki adı olan "Lefkoşa Özel Eğitim ve İş Eğitim Merkezi" ile hizmet vermektedir.

1978'de ülkenin ikinci özel eğitimin ikinci projesi, Girne Hasta Çocuk Yurdu'nun Kızılay'a bağlı iken Milli Eğitim Bakanlığı altına bağlanmasıdır. Daha sonra özel eğitim öğretmeni olarak atanmasıyla özel eğitim okulu oldu. 1978 yılında kurulan bu merkezin o zamanki adı "Geri Zekalılar Okulu" iken kurumun şu anki adı Girne Özel Eğitim Merkezi iken olarak anılmıştır. Uzun süren çabaların ardından, bu okulun öğretmenleri ve ebeveynleri onu 1990'larda zihinsel engelli olarak değiştirdiler. Ancak bu adın da öğrenciyi etkilediği ve işaret ettiği düşünülerek mevcut ad alındı. 1986 yılında en organize derneklerden biri olan Spazmdan Korunma Derneği'nin yoğun faaliyetleri nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı üçüncü özel eğitim merkezi olan Spazm Okulu'nu açtı. Şimdiki adı Lefkoşa Özel Eğitim Merkezi'dir. Hisarüstü Özel Eğitim Merkezi 2001 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş olup, okul çağından önce özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara eğitim vermektedir.

2006 yılında sadece görme engelli çocuklara eğitim veren Rauf Raif Denктаş Görme Engelliler Merkezi faaliyete geçti. Gazimağusa Özel Eğitim Merkezi, Gazimağusa bölgesinde yaşayan çocuklara hizmet vermek üzere Ekim 2006 sonunda açılmıştır. Yeni özel eğitim uygulaması ile yatılı sisteme son verildi.

Eylül 2007'de Güzelyurt bölgesinde özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için yeni bir okul açılmış ve bölgedeki çocuklara eğitim imkânı sağlanmıştır. Tüm bu kurumsal yöntemlere ek olarak, ülkemizde 1990'lardan sonra ana akım tartışmalar başladı, bu nedenle açık kaynak derslerinin ana akım deneyler olarak kullanılmasına karar verildi. Özel eğitimin tarihini incelerken, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin yasal haklarını elde edemediklerini belirtmekte fayda var. Ayrıca, STK'ların bu yasal çerçeveyi iyileştirmek için çalıştıkları da gözlemlenmiştir. Ancak elliden fazla sivil toplum örgütü ve siyasi partinin ve çok sayıda bağımsız bireyin desteğiyle Engelsiz İnsiyatifi kuruldu. Erişilebilirlik Girişiminin amacı farkındalık yaratmak, Engelli Hakları Sözleşmesini onaylamak, engelli bireylerin eğitim hakkı, engellilerin erişim hakkı konusunda yürüyüş ve farkındalık faaliyetleri ve engellileri halka açık alanlara getirmek için faaliyetler düzenlemektir.

Engelsiz İnsiyatifi, Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeyi meclisin onaylaması için 4.000 imza topladı ve Sözleşmenin 27 Temmuz 2010 tarihinde onaylanmasında

önemli bir rol oynadı.. Şu anda Meclise sunulan bir kanun taslağı var. Özel eğitim öğretmenleri elde edilen bilgilere dayanarak yasaya karşı çıktılar, değişiklik talep ettiler ve daha kapsamlı maddeler eklediler.

Bu raporun yazımı sırasında, kanuna ilişkin herhangi bir değerlendirme, kanuna karşı çıkma sürecinde olması ve kanunun değerlendirme aşamasında olması nedeniyle rapor kapsamı dışında tutulmuştur (Polili, 2012). Engelsiz İnsiyatifi'nin önemli çabaları sayesinde Engelli Hakları Sözleşmesi'nin imzalandığı görülebilmektedir. Ayrıca bir yasa tasarısının TBMM'ye sunulduğunu ancak yasaya dönüştürülemeyeceğini görebilirsiniz. Çalışma Bürosu'ndan alınan bilgiye göre, adada 3.998 kişi 2011 nüfus sayımı nedeniyle engelli olarak kaydedildi. Bu sayının oldukça yüksek olması, kanunlar konusunun düzenlenmesi gerektiğinin hiç şüphesiz çok önemli olduğunu göstermektedir. STK'ların gerekli çabalarına rağmen, KKTC'nin özel eğitim tarihinde hâlâ büyük yasal ve kurumsal kusurlar bulunmaktadır. Bu, eksiklikler konusunda farkındalık yaratmak için önemlidir. Diğer araştırmaları kolaylaştırmak için KKTC'nin özel eğitim tarihini ortaya çıkarmak faydalıdır.

Engellilerin inkar edilemez bir sayıya sahip olması, özel eğitim tarihini anlamak, kusurları tanımak ve ortadan kaldırmak çok önemlidir. Çünkü eğitim ve yaşam standartlarını yükseltmeyi ve bu kadar çok insanın eğitim ve yaşam standartlarını iyileştirmek için resmi belgelerle ihtiyaçlarını belirlenmesi hedeflenmektedir.

Özel Eğitime Gereksinim Duyan Bireyler

Her çocuk, öğrenme özellikleri bakımından ve fiziksel olarak birbirinden farklı olmaktadır. Bazı çocukların kendilerini ifade etmekte ve çevredeki uyaranları normal yollarla algılamakta sorun yaşayabildikleri, bilgiye ulaşmada çok hızlı ya da yavaş olabildikleri görülmektedir (Diken, 2017). Ancak bu farklılıkların çoğu zaman önemli oranda olmadığı ve bu çocukların normal eğitim ortamlarına devam etmekte problem yaşamadıkları belirtilmektedir. Ama farklılıkların önemli oranda olması halinde genel eğitim hizmetlerinin bu çocuklar açısından yetersiz kaldığı, normal eğitim ortamlarından yararlanamadıkları görülmektedir (Ainscow ve Memmenasha, 1998). Genel eğitim hizmetlerinde farklı sebeplerle eğitim alamayan ve akranlarına göre önemli oranda

farklılıkları bulunan bu çocuklar, özel gereksinimi olan çocuklar olarak ifade edilmektedir (Sarı, 2004).

Özel gereksinimi olan çocukların duygusal, zihin, sosyal özelliklerinde birçok nedenle ortaya çıkan yetersizlik, sapma ve zedelenmeden kaynaklanan engel durumları nedeniyle normal gelişim gösteren çocuklar için uygulanan eğitim hizmetlerinden yeteri kadar yararlanamadıkları bilinmektedir (Şahbaz, Atılgan ve Aydemir, 2018). Özel gereksinimi olan çocukların eğitimi için, geliştirilmiş eğitim programları, özel olarak eğitilen personel, onların özellik ve engellerine uygun bir eğitim ortamında yapılan faaliyetler düzenlenmektedir.

Çocuğun doğumuyla birlikte ağır yetersizliklerin de hemen fark edildiği belirtilmektedir. Ancak gelişimsel yetersizlikler veya hafif düzeyde seyreden yetersizliklerin daha sonradan fark edildiği ifade edilmektedir (Sazak, 2006). Örnek vermek gerekirse; hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklara okul dönemlerinde veya okul öncesi, öğrenme yetersizliklerinin büyük bir oranın okul dönemlerinde, otizm spektrum bozukluğunun 2-3 yaşlarında ortaya çıktığı belirtilmektedir.

Erken tanı, özel gereksinimi olan çocukların tedavisinin, eğitiminin hızlı ve olumlu olabilmesi için oldukça önemlidir. Çünkü çocuktaki yetersizlik durumlarının erken evrede fark edilmesiyle çocuğun zaman kaybetmeksizin özel eğitim, ilgili hizmetler ve tedavilerden faydalanması sağlanmaktadır (Özsoy ve Eripek, 1997).

Zamanında alınan gerekli önlemler sayesinde çocukta ortaya çıkan yetersizliklerin büyük bir bölümünün hafifletilebilmesi ya da giderilebilmesi mümkündür. Birtakım yeteneklerin kazanılmasının yaşla doğrudan alakalı olduğu düşünülmektedir. Örnek vermek gerekirse; 3 yaşlarında konuşma ile alakalı bir sorunu olan çocuğun konuşma eğitimine olumlu tepki verdiği, ancak 5 yaştan büyük çocukların gelişiminin daha yavaş ilerlediği görülmektedir. Hareket ve kaslara dayanan yeteneklerin de erken dönemde daha hızlı kazanılmaktadır (Odabaşı, 2018). Özel gereksinimi olan çocuklara erken eğitim verilmesiyle, onlara hem kalıcı tutum ve davranışların kazandırıldığı hem de olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılmasını kolaylaştırdığı belirtilmiştir. Ayrıca, çevrenin engel durumuna uygun olacak şekilde düzenlenmesi de yetersizliği

hafifleten ya da engelleyen etkenlerden biridir. Özel gereksinimi olan çocuğun yaşadığı ortamdaki fiziksel imkânların, onun yetersizliğine uygun olacak şekilde düzenlendiğinde daha rahat bir yaşamının olacağı düşünülmektedir (Baykoç, 2011).

Tüm insanların hayatında sosyal ve toplumsal kabulün oldukça önemli bir durum olduğu bilinmektedir. Gündelik yaşamda birçok tutum ve davranış, sosyal ve toplumsal kabul görmek adına biçimlendirilmekte ve tekrar gözden geçirilmektedir. İnsanların yetersizliği olan kişilere karşı göstermiş oldukları davranış ve tutumlar, özel gereksinimi olan kişilerin faydalanacağı hizmetlerin kalitesi ve hayat kalitesi gibi birçok değişken üzerinde etkili olmaktadır (Eratay, 2015). Yaşamları süresince birçok kişiyle etkileşim içerisine giren özel gereksinimi olan kişilerin, bu etkileşim aşamasında hissettikleri, deneyimledikleri ve yaşadıklarının, onların toplumla etkileşimini yoğun bir şekilde biçimlendirdiği ifade edilmektedir. Bu biçimlendirmenin özel gereksinimi olan kişide olduğu gibi anne ve babalarının üzerinde de etkili olduğu görülmüştür (Özlem ve Sümer, 2019). Dolayısıyla yakın çevre dışında kalan kişilerin de özel gereksinimi olan kişilere karşı davranış ve tutumları oldukça önemlidir. Özel gereksinimi olan bireylere karşı olan davranış ve tutumlar, bu kişilerin sosyal ortamlarında, destek hizmetlerinde, eğitim ve iş hayatında nelerle karşı karşıya geleceklerini belirleyecek kadar önem taşımaktadır (Ataman, 2003). Bundan dolayı özel gereksinimi olan çocuklarla faaliyet gösteren uzmanların, sivil toplum örgütlerinin ve toplumun ve ailelerin yetersizliği olan kişilere karşı olan tutum ve davranışlarının pozitif olmasını sağlamada yükümlülüklerinin olduğu belirtilmiştir (Akçamete, 2009). MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel eğitim gerektiren kişilerin arasında;

- Birden çok yetersizliği olan kişiler
- Duygusal uyum güçlüğü olan kişiler
- Ortopedik yetersizliği olan kişiler
- İşitme yetersizliği olan kişiler
- Konuşma ve dil güçlüğü olan kişiler
- Zihinsel yetersizliği olan kişiler
- Özel öğrenme güçlüğü olan kişiler
- Görme yetersizliği olan kişiler

- Süreğen hastalığı olan kişiler
- Sinir sisteminin zedelenmesi ile meydana gelen yetersizlikler
- Otizmli olan kişiler
- Sosyal uyum güçlüğü olan kişiler
- Özel veya üstün becerisi olan kişiler
- Hiperaktivite ve dikkat eksikliği olan kişiler bulunmaktadır.

Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocukların Sınıflandırılması

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler psikolojik, duyuşal, fiziksel, duygusal, sosyal veya iletişim özelliklerinde veya bunlardan herhangi birinde farklılık gösterebilir (Eripek, 2008). KKTC, Milli Eğitim Kanunu Madde 52 (1) 'de Özel Eğitim İlkeleri; özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların engel durumlarına göre gruplandırılacağına işaret edilmektedir (KKTC MEB, 1986).

Özel eğitim ihtiyacı duyan çocukları sınıflandırmanın çeşitli yolları bulunmaktadır. Bunlardan biri Ataman (2003) tarafından yapılan sınıflandırmadır. Araştırmacı bu bağlamda iki sınıflandırma yapmıştır, bunlardan biri özel eğitim ihtiyacı duyan bireyler, özel eğitim veya destek hizmetlere ihtiyaç duyma süreleri temelinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

1. Özel eğitim veya destek hizmetine kısa süre ihtiyaç duyan kişiler: Bu kişiler hayatları boyunca geçici yaralanmalar nedeniyle yetersiz organ işlevi gösterirler.
2. Özel eğitim veya destek hizmetine uzun süre ihtiyaç duyanlar: Yaralandıktan sonra bağımsız olana kadar sakatlığın engele sebep olmamasını sağlayan kişiler.
3. Devamlı özel eğitim ve destek hizmetine ihtiyaç duyan kişiler: Ağır biçimde yaralanmaları veya birden çok engeli olan kişiler.

İkinci sınıflandırmada görülme aralığı temel alınmıştır. Bu kapsamda dört grup vardır:

1. Görme engelli çocuklar: zihinsel engelli çocuklar, öğrenme engelli çocuklar, iletişim güçlüğü çeken çocuklar ve davranış engelli çocuklar.

2. Gelişimi tehdit altında olan çocuklar: kültürel olarak yoksun çocuklar, suç işlemeye meyilli çocuklar, istismara uğramış çocuklar, varoşlardaki çocuklar, şiddet mağduru çocuklar.

3. Üstün zekalı çocuklar: üstün yetenekli, üstün zekalı, yaratıcı çocuklar, özel yetenek sahibi çocuklar.

4. Özel ihtiyaçları olan oldukça yaygın görülen çocuklar: işitme engelli, görme engelli, ortopedik, kronik hastalığa sahip, otizmi, ağır yetersizlik sahibi olan çocuklar ve çok sayıda yetersizliğe sahip olan engelli çocuklar.

Aile ve Özel Gereksinimli Çocuk

Özel gereksinimli çocuk, bazı gelişim alanlarındaki yetersizliklerden dolayı ebeveynlerine bağımlı olarak yaşamaktadır. Yaşanan bu durum aile üyeleri için devamlı baş edilmesi gereken bir stres kaynağına dönüşmektedir (Bahar vd 2009). Çocuklar gelişimsel kaynaklı bir olumsuzlukla veya herhangi bir sağlık sorunuyla karşılaştıklarında, aile bireylerinin duygusal açıdan, oldukça sıkıntılı ve stresli günler yaşayabilmektedirler (Lafçı vd 2014). Hiçbir anne ve baba çocuğunun özel gereksinimli olmasını istemeyeceği gibi özel gereksinimli çocuğunun anne ve babası olarak bu rolü üstlenmek için kendini seçmemekte ve hazırlanamamaktadır (Akkök, 1989; Cavkaytar, 2012).

Ebeveynlerin; özel gereksinimli olan çocuğu kabullenmesi, onu algılama seviyesi, engelli çocuğa uyumu, stres seviyeleri birtakım faktörlerden etkilenmektedir. Bunlar; ailenin ekonomik durumu, ebeveynlerin eğitim seviyeleri, meslek durumları, ailenin sosyal güvencesinin olup olmaması gibi faktörler sayılabilir (Aktaş 2010). Aile bireyleri için özel gereksinimli bir çocuğun olması önemli ölçüde stres yaratmakta, aile üyelerinin yoğun bir üzüntü yaşamasına neden olmaktadır. Çocuğun sürekli tıbbi tedavi gerektiren bir durumunun olması, bazı durumlarda yoğun olarak tıbbi cihazların kullanılması çocuğun aileden ayrı bir zaman geçirmesine neden olmaktadır. Bu durum aile ve çocuk arasında özellikle sağlıklı anne-çocuk ilişkisinin kurulmasını olumsuz yönde etkilemektedir (Çavuşoğlu 2013).

Aileler, çocuklarını yaşam için cesaretlendiren, gerekli bilgileri sağlayan ve rehberlik eden ilk ve en önemli öğretmenler olarak görülmektedir. Henüz uzmanlar ve öğretmenler çocuğun yaşamına dahil olmadan önce ailenin üstlendiği bu roller nedeniyle ailenin çocuğun gelişimi için çok önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Heward, 2013; Hooper ve Umansky, 2004). Erken çocukluk özel eğitiminde aile katılımının önemi ise uzmanlar tarafından uzun yıllardır vurgulanmaktadır (Bowe, 2008; Hooper ve Umansky, 2004; White, Taylor, ve Moss, 1992). Özel gereksinimli çocukların gelişimsel ihtiyaçlarının tam olarak karşılanabilmesi, belirlenen eğitimsel amaçlara ulaşılabilmesi ve etkili hizmetlerin sunulması için erken çocukluk döneminde aile katılımının önemi vurgulanmaktadır (McGahee vd. 2001; Tomasello, 2011).

Aile katılımı farklı araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Fantuzzo, Tighe ve Childs (2000) aile katılımını, ebeveynlerin çocuklarının gelişimine ve akademik öğrenmelerine katılımını ifade eden ve ev ortamı ile okul ortamı arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine odaklanan bir kavram olarak ifade etmektedir. Lim (2008) çocuğun gelişimi ve öğrenmesi amacıyla okul tarafından sağlanan ya da desteklenen herhangi bir aktiviteye ailenin katılımının desteklenmesini ifade etmektedir. Yapılan bir diğer tanımlamaya göre ise aile katılımı, ailenin çocuğunun gelişim hedeflerine ve eğitim sürecine katkıda bulunması için gerçekleştirilen etkinliklerin tamamıdır (Şahin ve Ünver, 2005).

Yapılan tanımlamaların yanı sıra farklı araştırmacılar tarafından aile katılımına yönelik çeşitli katılım türleri oluşturulmuştur. Berger (2008) aileleri aile katılımı sürecindeki rollerine göre, çocuklarının öğretmeni olarak, çocuklarının gelişimlerini ve eğitimlerini izleyici olarak, gönüllü kaynaklar olarak ve çözüm yaratıcı olarak olmak üzere altı türde ele almıştır. Epstein (2010) ise, aile katılımını;

- (a) evde ebeveynlik uygulamaları,
- (b) evde öğrenmeye katılım,
- (c) ev-okul iletişimi,

(d) okulda gönüllülük,

(e) karar alma ve sorumluluk ve

(f) toplumla işbirliği olarak altı türde tanımlamıştır.

Fantuzzo vd. (2000) ise Epstein'in kapsamlı sınıflamasını temel alarak gerçekleştirdiği çalışmada Epstein'in kavramsal çerçevesi ile tutarlı olarak;

(a) okul temelli katılım (okulda gönüllülük, okuldaki faaliyetlere katılma),

(b) ev temelli katılım (evde veya toplumda eğitimle ilgili faaliyetlere katılım) ve

(c) ev-okul iletişimi (ebeveynler ve okul personeli arasındaki iletişim) şeklinde üç ana katılım türü ortaya koymuştur.

Yapılan farklı tanımlamalar ve sınıflamalara bakıldığında, erken çocukluk özel eğitiminde aile katılımı anlayışının temelinde ailenin desteklenerek, eğitimleri planlama, karar alma ve uygulama sürecindeki aktif katılımını artırmak ve çocuğun gelişimine katkıda bulunmak olduğu söylenebilmektedir (Bailey, 2001; Gürgür, 2017; Mahoney vd., 1998; Turnbull, Beegle, ve Stowe, 2001). Aile katılımını artırmanın temel amacının ise uzman-aile işbirliğiyle ailenin, çocuğun eğitim sürecinde daha aktif rol almasını sağlamak olduğu ifade edilebilmektedir. Blue-Banning vd. (2004), nitelikli uzman-aile işbirliğinin altı boyutu bulunduğu ifade etmekte ve bu boyutları aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

- İletişim: İletişimin niteliği, işbirliğinin tüm seviyelerinde tüm üyeler arasında pozitif, anlayışlı ve saygılı olmalıdır. İletişimin niteliği ayrıca, tüm üyeler arasında verimli ve etkili koordinasyonun ve anlayışın sağlanmasına bağlıdır.
- Bağlılık: İşbirliği içindeki tüm üyeler, çocuk ve aile için belirlenen hedeflerin önemine ilişkin bağlılık inancını paylaşmalıdır.
- Eşitlik: İşbirliği içindeki tüm üyeler, karar verme ve hizmet sağlama sürecinde, kendi uzmanlıkları doğrultusunda, çocuk ve aile için gerekli kazanımları sağlamak için eşit düzeyde sorumluluğa sahip olduklarını hissetmelidir.

- Beceriler: Ekipteki tüm üyeler, diğer üyelerin ve hizmet sağlayıcıların rollerini yerine getirmelerinde aktif rol oynamalıdır.
- Güven: Ekipteki tüm üyeler, diğer üyelerin yürütülen tüm etkinliklerde özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin çıkarlarını koruyacaklarına güvenmelidir.
- Saygı: İşbirliği içerisinde bulunan ekip üyeleri, etkileşimleri sırasında birbirlerinin farklı özelliklerine karşı kabul edici ve saygılı olmalıdırlar.

Çocuğa yararlı olması amacıyla sunulan hizmetlerin planlanması, uygulanması ve izlenmesi sürecinde etkililiğın sağlanabilmesi için uzman ve ailenin işbirliği içerisinde birlikte çalışmaları gerekmektedir. Nitekim Carr (2000) yaptığı çalışmada, yetersizliğe sahip çocuğu olan ailelerin, sağlanan hizmetlere ve çocuklarının geleceğine ilişkin daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduklarını dolayısıyla daha yoğun işbirliği kurmak istediklerini ortaya koymuştur. Dolayısıyla söz konusu ihtiyacın giderilmesi, eğitim hizmetlerinin niteliğinin artırılması için ise, uzman ve ailenin birbirleriyle etkili bir iletişim içerisinde olmaları gerektiği belirtilmektedir (Fitten, 2011; Gürgür, 2017; Heward, 2013). Wilson (1995 akt. Heward, 2013) uzman ve aile arasında etkili iletişimin sağlanabilmesi için ailenin ifadelerini onaylama, iyi bir dinleyici olma, uygun sorular sorma, aileyi cesaretlendirme ve odakta kalma ilkelerine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Covid-19 ve Eğitim

Kaos teorisi, dünya genelinde herhangi bir yerde meydana gelen bir olayın, başka bir olayı tetiklediğini öngörmektedir. Böylece düzen kaosa neden olacak olayların tetiklenmesinin sonucu olarak sistemin tüm unsurlarını etkileyecektir. Kaos teorisinin belirtildiği üzere, Asya'da bulunan bir kelebeğinin kanatlarını çırpması dünya çapında fırtınanın olmasına neden olacaktır (Lorenz, 1972). Öyle ki 2019'un sonunda ortaya çıkan koronavirüs (Covid-19) salgını, dünyayı kasıp kavuran bir fırtınaya dönüştü. Yaşanılan kaos ve fırtınanın bugünkü sonuçlarının yanında hala önümüzde sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve pek çok yönden öngörülemeyen birçok açıdan tüm dünyayı etkileyebilecek bir durumdur. Hiç şüphe yok ki eğitim bu fırtınaya yakalanmıştır ve Covid-19 salgını eğitim algımızın ve yorumumuzun değişmesine neden olmuştur (Bozkurt ve Sharma, 2020). Pandeminin küresel etkiye sahip olması nedeniyle

esasen bir felaket olduğu kabul edilebilir. Bu bir şeyin sonu ve yeni bir başlangıcın işareti olduğu yönünde yorumlanmaktadır (El Maarouf vd., 2020). Eksen olarak bu görüşlerle Covid-19'un ardından dünya genelinde yaşanan her şeyin yeni bir dünya düzeni yaratacak normal ve yeni bir paradigma yarattığı söylenebilir.

Salgınla birlikte dünya çapında yaşamın temposu ve akışı değişim göstermiştir (Zhao, 2020). Salgının etki düzeyini azaltma ve yüksek oranda bulaşma düzeyi nedeniyle salgının yayılmasını yavaşlatma amacıyla esnek, evden ve rotasyonlu çalışma düzeni gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. Buna ek olarak, küresel olarak tüm ülkelerde kısmi ya da tamamen sokağa çıkma yasağı, kişisel izolasyon, karantina prosedürleri ve sosyal mesafenin korunması gibi önlemler almıştır (Gupta & Goplani, 2020). Bu önlemler kapsamında insan-insan temasının olabileceği mekanların kapatılma kararı alınmış, tüm eğitim kurumları da bu kapsama alınmıştır. (Doghonadze vd., 2020; Bozkurt ve Sharma, 2020). Eğitim kurumlarının kapatılması ve yüz yüze eğitimin kesintiye uğraması ile bir milyar altıyüzbin öğrencinin eğitim hayatı kesintiye uğramış ve bu da tüm eğitim seviyelerindeki öğrenci sayısının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Bozkurt vd., 2020; UNICEF, 2020; UNESCO, 2020).

Eğitim almanın en temel insan hakkı olması ilkesine göre (Birleşmiş Milletler, 1984), pandemi nedeniyle eğitimin kesintiye uğramasını telafi etmek için, dünyadaki birçok eğitim kurumu acil durum uzaktan eğitim uygulamasına hızla yansımıştır.

Şekil 1. Covid-19 pandemisi nedeniyle eğitimin kesintiye uğradığı ülkelerin dağılımı (UNESCO, 2020).

Eğitim alanında, çevrimiçi öğrenme yeni bir trend haline gelmiştir. Özellikle COVID-19 salgınının karantinaya alındığı dönemde, çevrimiçi öğrenme dünya çapında oldukça popüler hale gelmiştir (Radha, Mahalakshmi, Kumar ve Saravanakumar, 2020). Pandemi öncesi çalışmaların sonuçları, ebeveynlerin çocuklarının dijital teknolojiye çok fazla maruz kalmasını istemediklerini gösterse de, pandemi ile birlikte ebeveynler, çocuklarının dijital okuryazarlık kazanmalarına yardımcı olacak farklı alanlara hızlı bir şekilde katılmalarını ummaya başladıklarını göstermektedir. Pandemi döneminde eğitim ve iletişimde dijitalleşmenin hakimiyeti ile birçok ebeveynin dijitalleşme algısı, çocukların eğlencesinin ötesinde bir şeye dönüşmüş gibi görüldüğü belirtilmektedir (Antle & Fraunberger, 2020). Eğitim alanında yarar sağlanmak istenirse, özellikle kriz zamanlarında teknolojinin sunduğu eğitim olanaklarından yararlanmak için öğretmen ve öğrencilere gerekli donanım ve becerilerin sağlanması gerekmektedir (Parczewska, 2020).

Covid-19 Sürecinde Özel Eğitim

2019'un sonunda başlayan koronavirüs (Covid-19) salgını, küresel bir fırtınaya dönüştü. Bu, fırtınanın mevcut sonuçlarının tüm dünyayı etkileyebileceği bir durum. Hiç şüphe yok ki eğitim bu fırtınaya yakalandı ve Covid-19 salgını eğitim algımızı ve yorumumuzu değiştirdi (Doghonadze vd., 2020).

Küresel etkiye sahip pandemic ve kriz süreci, yaşattıklarından ötürü felaket olarak değerlendirilebilir ki bu süreç bir şeyin son bulması ve yeni bir başlangıcın ortaya çıkması olarak yorumlanabilir (Bozkurt vd., 2020). Eksen olarak bu fikirlerle Covid-19 sonrası dünyada yaşanan her şeyin yeni bir dünya düzeni yaratacak normal ve yeni bir paradigma yarattığı söylenebilir. Eğitim kurumlarının kapatılması ve yüz yüze eğitimin kesintiye uğraması ile dünya genelinde tüm eğitim seviyelerindeki öğrencilerin yaklaşık yarısının aldığı eğitim kesintiye uğradı.

Özel eğitimin içerik olarak genel eğitimden farklılıkları bulunmaktadır. Genel eğitim kapsamında verilen akademik müfredat ve eğitimin bütünü özel eğitimin kapsamı dahilinde değildir. Yapısal engelleri olmayan bireylerin gelişim ve kendini test etme özellikleri, engellerden etkilenen ve özel eğitim gerektiren yapılandırılmış ve sistematik

eğitim s¼reçleri ile elde edilebilir. Özel eğitim planının içeriği bireysel ihtiyaçlara g¼re belirlenir. Bu çerçevede amaç, uygun eğitim programları ile bireylerin g¼nl¼k yaşamını iyileştirmektedir.

Özel eğitimde kullanılan y¼ntemler ve hedeflenen faydalar, temel olarak çocukların g¼nl¼k yaşamdaki ihtiyaçlarını karşılamak için performansı artırmaktır. Ayrıca, bireyin seviyesine ve ihtiyaçlarına g¼re akademik araştırmalar yapılmaktadır. G¼nl¼k yaşam becerilerini içeren programlar; iletişim kurma, soru cevap, sohbet, yoluyla dil performansı ve gelişimini iyileştirme, giyinip soyunma, yemek, taklit etme gibi birçok aktiviteyi içermektedir. Akademik araştırmalara matematik ve matematiksel kavramlar (uzunluk, kalınlık vb.), okuma, yazma, v¼cudun bir kısmı, g¼rsel sanatlar, evin bir kısmı, hayvanlar, meyveler, el becerisi (kesme, çizim, yapıştırma) gibi örnekler verilebilir. Özel eğitimler sonucunda bireyler arasında olumlu ilerleme g¼zlemlenmiřtir (Metin, 2015).

COVID-19 pandemisi s¼recinde uzaktan eğitim araştırmaları incelendiğinde uzaktan eğitimde etkileşim, öğrencilerin bireysel ihtiyaçları, fırsat eşitsizlikleri ve öğretmenlerin uzaktan eğitimde deneyim eksikliklerinin ortaya çıktığı g¼r¼lmektedir. Bergdahl ve Nouri (2020), okulların gelecekteki krizler için bir plan hazırlaması gerektiğini öne s¼rm¼řler ve bu s¼reteki deneyimlerin bir ğretim planının temelini oluşturabileceğini belirtmişlerdir. Tremmer, Myers, Brunow ve Hott, (2020), Amerika’da Commerce Bağımsız Okul B¼lgesi, pandemi d¼nemi uzaktan eğitimde özel eğitim hizmetlerinin sunulmasına y¼nelik kendi planlarını geliştirmişler ve olumlu sonuçlar elde etmişlerdir. Al Lily, Ismail, Abunasser ve Alqahtani (2020)’ e g¼re kriz d¼nemi uzaktan eğitim (crises distance education) aniliği, hazırlıksız ve mecburi uygulanışı, t¼mden okulun yerini alışı ve k¼resel olarak tartışılan bir fenomen içermesi açılarından geleneksel uzaktan eğitimden ayrı d¼ř¼n¼lmelidir. Kriz d¼neminde uzaktan eğitim kendi sosyal, k¼lt¼rel, pedagojik, psikolojik ve prosed¼rel bağlamı içinde ele alınmalıdır.

Okulda ğretmen ve ğrenci işbirliği ile yapılan eğitim, artık ğretmen ve ğrenci velileri ugeninde gerçekleştiriliyor. Salgın hayatımıza getirdiği yeni koşullar g¼z n¼ne alındığında olumlu y¼nlerini vurgulamakta fayda var; bu nedenle ebeveynlerin sorumluluklarının ve zorluklarının farkında olurken s¼recin öğretilmesi ve aile-ocuk

arasındaki iletişime sağladığı katkı da doğru bir şekilde değerlendirilmelidir. Alanında uzman kişiler bu sürecin fırsata dönüştürülmesini tavsiye etmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların çok çeşitli yönlerinin olduğu düşünülürse, onlarla zaman geçirme, onları gözlemleme ve yeni şeyler öğrenmek, ebeveynlerin ve eğitimcilerin deneyimlemesi için fırsat sağlamaktadır (El Maarouf vd., 2020). Eğitim sisteminin yarar sağlayabilmesi için aşağıdaki öneriler ortaya konulmuştur.

- Sürece yönelik ailelerin bilgilendirilmesi.
- Aile sürece dahil edilmelidir.
- Öğrencinin düzeyi ve özel koşulları belirtilmeli ve bu sürecin nasıl izleneceği konusunda kişisel bilgiler verilmelidir.
- Eğitimin devamlılığı sağlanmalıdır. Bir rutin oluşturmak için eğitim planının tarihini ve saatini belirlemek önemlidir.
- Çocuklar zihinsel rehabilitasyon sürecinde yeteneklerini keşfetmeli ve ebeveynlerinin desteği ile öğretmenin önerdiği etkinlikleri gerçekleştirmelidir. Bu doğrultuda öğrencilere baskı yapmadan bazı sorumluluklar vermek ve ardından cesaret vererek teşvik edilmeleri ve ödüllendirilmeleri fayda sağlayacaktır.
- Özel çocuklar çeşitli alanlarla ilgilenebilirler. Müzik bunlardan biridir. Örnek verilecek olursa, hiperaktivite bozukluğu ve dikkat eksikliği olan bir çocuğun ritme sahip olması bu eğiliminin farkında olmak, çocuğun büyümesine olumlu bir katkı sağlayacaktır.
- Ebeveynlerin yardımıyla çocuklar ev işlerini paylaşarak günlük yaşamlarını iyileştirebilirler böylelikle gelişimleri desteklenir.
- Öğretmenler ve destek ekipleri ile iletişim kurarak psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ailelerin gerekli yardımı almaları sağlanmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın velilere yönelik hazırladığı içerik, uzaktan eğitim kanalı ve internet üzerinden düzenli biçimde izlenerek takip edilmelidir.

Yetersizlikten etkilenen çocuklar okul eğitimlerinin yanı sıra özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden terapi ve destek eğitimi almaktadırlar. Eğitimlerin sürekliliği ve yoğunluğu esas olduğundan bu çocuklar okul tatillerinde de özel eğitim almaya devam etmektedirler. COVID-19 nedeniyle okulların kapanmış ve evde terapi dahil olmak üzere müdahale hizmetleri sınırlanmıştır. Video-konferans ve teletıp, evde eğitim ve terapiye olanak sağlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak iletişim, dikkat ve/veya koordinasyon sorunları olan çocuklar, eğitim faaliyetlerine etkin bir şekilde katılmak için özel düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Ev ortamında bakıcılar, bir eğitimcinin eğitimi ve uzmanlığı olmadan aynı düzeyde akademik destek sağlamakta zorlanabilmektedir (Aishworiya ve Kang, 2020). COVID-19 pandemisi bir anlamda özel gereksinimli çocukların eğitiminde aile eğitimlerinin ve aile merkezlerinin önemine dikkat çekmiştir. Dunst, Trivette ve Hamby (2007) tarafından yapılan kırk yedi aile-merkezli çalışmanın dahil edildiği meta analiz bulguları aile merkezli uygulamaların kullanımının daha iyi ebeveyn, çocuk ve aile işlevselliği ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Araştırmalar, ebeveyn aracılı veya aile-merkezli müdahalelerin sunulması için ebeveynlerin uzaktan eğitilebileceğini ve uzaktan eğitimin ebeveyn bilgisini, müdahaleye bağlılığını arttırabileceğini ve çocukların sosyal davranışlarını ve iletişim becerilerini geliştirebileceğini göstermektedir (Parsons, Cordier, Vaz, Lee, 2017). Ameis, Lai, Mulsant ve Szatmari (2020), Early Start Denver Modeli (ESDM) ekibinin COVID-19 pandemisi nedeniyle ebeveyn aracılı erken müdahaleyi geliştirmek için çevrimiçi modüller oluşturması gibi aile merkezli uygulamaların yürütülmesinde uzaktan seçeneklere geçmenin önemine dikkat çekmişlerdir.

İlgili Araştırmalar

Marchini'nin (2011), öğretmenler tarafından tanımlanan aile katılım davranışları ile öğretmenlerin tutumları, öğretmen ön hazırlığı/eğitimi, öğretmen deneyimi ve okul desteği arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma örnek olarak ele alınabilir. Buna göre Marchini'nin, gerçekleştirdiği araştırmanın bulguları daha olumlu aile katılımı tutumu sergileyen öğretmenlerin sınıflarında daha fazla aile katılımı uygulaması sergilediği, aile katılımı odaklı hizmet içi eğitim alan öğretmenlerin aile katılımına yönelik daha olumlu tutumları olduğu, okul desteği ile öğretmenlerin tanımladığı aile katılımı davranışları

arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ve öğretmen deneyimi ile aile katılımına yönelik öğretmen tutumları arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Calderon, (2000) tarafından yapılan okul öncesi yaştaki işitme kayıplı çocukların eğitimlerine aile katılımının, çocukların dil, sosyal-duygusal gelişim ve erken okuma becerileri üzerinde etkili olduğunu ve ailelerin okul öncesi dönemde özel gereksinimli çocuklarının öğrenme etkinliklerine katılımının, çocukların okul çağındaki başarısını arttırdığını göstermektedir.

Hyseni Duraku ve Nagavci (2020) yaptıkları çalışmada, Kosova'daki destek öğretmenlerinin, asistanların, terapistlerin, aktivistlerin, hizmet sağlayıcıların, engelli çocukların ve engelli çocukların ebeveynlerinin COVID-19 salgınının yayılması nedeniyle sorunlar yaşadığını, fiziksel mesafe dahil olmak üzere çok sayıda zorluk ve endişeyle karşı karşıya olduğunu ifade etmektedir. Okul kapanışları, uzaktan eğitime geçişler ve destek hizmetlerinin eksikliğine yönelik sıkıntıların yaşandığı sonucuna varmışlardır. Bu zorluklar, kilitlenmelerin, fiziksel mesafelerin ve öğrenme formatındaki bir değişikliğin yanı sıra diğer ekonomik ve bağlamsal faktörlerin, engelli çocuklar ve aileleri de dahil olmak üzere savunmasız gruplar üzerinde orantısız olumsuz etkilere sahip olabileceğini vurgulamaktadırlar.

Ingber ve Most'un (2012) babalara odaklandıkları araştırma da yetersizliği olan ve olmayan babaların eğitim süreçlerine katılımlarını görmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Buna göre araştırmalar okul öncesi yaştaki işitme engelli çocuğa sahip babalar ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip babaların çocuklarının eğitim ve gelişimlerine katılımlarının incelenmesini amaçlamışlardır. Ingber ve Most'un gerçekleştirdikleri araştırmanın bulguları her iki baba grubunun da katılım seviyelerinin benzer şekilde yüksek olduğunu göstermektedir. Baba katılımı ile babaların ebeveynlik öz-yeterliği, aile uyumu ve uyum yeteneği ve annelerin rapor ettiği baba katılımı arasında olumlu bir ilişki olduğu araştırma bulgularında ifade edilmektedir. Ayrıca babaların mesleki statüleri ve çalışma saatleri ile baba katılımı arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur.

Hyassat (2016), gerçekleştirdiği araştırmada yetersizliği olan küçük çocuğa sahip Ürdünlü ailelerin çocuklarının eğitimine nasıl katıldıklarını anlamayı amaçlamıştır. Araştırmanın bulguları aile katılımı sağlamaya yönelik etkinliklerin; aileler ile aylık okul toplantıları, evde ödevlere yardım etme, çocukla ilgili bir problem yaşandığında okulu ziyaret etme, okuldaki etkinlik ve kurslara katılma şeklinde olduğunu göstermektedir. Hyassat, aile katılımındaki engellerin ise öğretmenlerin ailelere eğitim süreçlerine katılımları için istekli olmaması ve ailelerin çalışma saatlerinin uygun olmaması nedeniyle sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Erden (2021) çalışmasında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden özel gereksinimli bireyler Covid-19 pandemisi sürecinde çocuk ailelerinin kurumlardan beklentileri hakkında görüşlerini belirlenmesini amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak, bu kurumlarda Covid-19 pandemisi süresince özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde kalan özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin beklentilerine yer verilmiştir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sürecinde kurumun ailelere verilen bilgilerden genel olarak memnun olduklarını tam olarak bildirdiği görülmektedir. Ailelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sürekli eğitim, psikososyal müdahale ve işbirliği konusunda beklentilerinin olduğu ancak öğretmen-aile ilişkisinde bilgilendirmenin çok önemli olduğu ve öğretmenlerin kaynaklar, kitaplar ve ödevler hakkında bilgi edinmeyi umdukları anlaşılmaktadır.

Onyema ve diğerleri (2020), Covid-19'un eğitim üzerindeki etkisini inceledi. Araştırmalar sonucunda özel gereksinimli bireylerin öğrenme sürecinde öğretmenlerden daha fazla ilgi, destek ve rehberlik bekledikleri belirlenmiştir. Teknolojiye eşit erişime sahip olmayan ailelerin çocuklara göre eğitim, özellikle kırsal kesimde beklenen verimi sağlamadığı belirtilmektedir. Kırsal bölgede ailenin teknolojiye sınırlı erişimi nedeniyle uzaktan eğitime erişim sorun belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenler ve ailelerin birlikte çalışması gerektiği aksi takdirde özel eğitimdeverimlilik sağlanmasının mümkün olmayacağı vurgulanmıştır.

Elçi (2021), yaptığı tez çalışmasında Kuzey Kıbrıs'da Covid-19 salgın sürecinde özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinin uzaktan yapılması nedeniyle özel eğitim öğretmenlerinin yaşadıkları problemlerin ve eğitimin nasıl gerçekleştirdiklerini ortaya

konulmasını amaçlamıştır. Nitel araştırma tekniğiyle yürütülen çalışmaya 20 özel eğitim öğretmeni katılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin öğrencilerine erişimde sorunlar yaşadıkları, öğrencilerine ulaşmada, teknolojik alt yapı ve ailelerin çocuklarının eğitimlerine gereken ilgiyi göstermelerinin yaşanan sıkıntılar arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca pandemic sürecinin özel eğitim öğretmenlerinin mesleki gelişimlerini de olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM III

Yöntem

Araştırmanın bu kısmında, araştırma sürecinde izlenilen metodolojinin somutlaştırması amacıyla araştırma deseni, verilerin elde edilme süreci, geçerlik ve güvenilirlik araştırması, araştırma ortamı, katılımcılar, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve veri analizine yönelik bilgiler verilmiştir

Araştırma Deseni

Bu araştırma, olgusal bir bilim modeli ile nitel bir araştırma yöntemine göre yürütülmektedir. Olgu bilim, araştırma modelinin amacı, bireyin deneyimini, fikirlerini ve ilgili anlamlarını ortaya koymaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Burada incelenen olgu, aile ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre pandemi sürecinde özel eğitimde ailelerin rolünün belirlenmesidir.

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Nitel araştırma, sözcükler veya gözlemler gibi ölçülmesi zor olan niteliklere odaklanır ve bu niteliklerin yorumlanmasına ve analizine dayanır (Glesne, 2014).

Nitel araştırma, katılımcılara bunları kullanmanın birçok yolunu ve onları iyileştirmek için başka birçok alternatif yol sunan bir tekniktir. Nitel araştırma, sosyal yaşamın özelliklerini ölçmek için yeni kavramlar ve teoriler oluşturma sürecidir.

Çalışma Grubu

Çalışma, KKTC özel eğitim kurumlarında 2020-2021 eğitim öğretim yılında görev yapan 5 özel eğitim okul yöneticisi ve 10 velinin katılımı ile yürütülmüştür.

Çalışma katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan tipik örnekleme ile belirlenmiştir. Glesne (2014), normal şartlarda neler olduğunu tespit etmek için çalışmada tipik vaka örneklemesinin kullanılabilmesine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda katılımcılar özel eğitim kurumlarında görev alan yöneticiler ve veliler arasından gönüllülük ilkesine bağlı kalınarak belirlenmiştir.

Katılımcıların kimlik gizliliği esasına bağlı kalındığından araştırma raporunda yer alan katılımcıların gerçek isimleri yerine araştırma dahilinde verilen okul yöneticileri için OY1, OY2, OY3, veliler V1, V2, V3 şeklinde kodlamalarla bahsedilmektedir. Tablo 3’de katılımcıların demografik özellikleri gösterilmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan okul yöneticisi ve velilerin demografik özellikleri

		Okul Yöneticisi	Veli	Toplam	%
Cinsiyet	Kadın	3	7	10	67
	Erkek	2	3	5	33
Yaş	25-35		6	6	40
	36-45	2	4	6	40
	46-50	2		2	13
	51 ve üzeri	1		1	7
	1-5	-			
Mesleki Deneyim	6-10	-			
	11-15	1		1	20
	16-20	2		2	40
	21 ve Üzeri	2		2	40
	Lise		2	2	13
Eğitim Durumu	Lisans	2	7	9	60
	Y.Lisans	3	1	4	27

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken literatür kullanılarak taslak bir form oluşturulmuştur. Görüşme soruları hazırlanırken araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan anahtar kelimeler bu alanda yazılmış olan tezler, alan indekslerinde taranmış ve ilgili araştırmalar incelenmiştir.

Buna ek olarak oluşturulan görüşme formlarına yönelik iki özel eğitim uzmanının görüşleri alınmış, ortaya koydukları görüşlere göre düzenlemeler yapılmış ve sorunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için Türk dili uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Son olarak, görüşme formundaki soruların amacına ulaşip ulaşmadığını ve anlaşılabilir olup

olmadığını belirlemek için bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin ardından uzman görüşleri alınmış, görüşme formuna son şekli verilmiş ve veri toplama süreci başlamıştır.

Araştırma görüşme formu, iki bölümden oluşmaktadır. Formun birinci kısmında araştırmacıların kişisel bilgilerine bağlı cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, okulda çalışma süreleri yer alırken, ikinci kısımda çalışma grubunu oluşturan katılımcıların görüşleri ve önerilerinin alındığı sorular bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı olarak düzenlenen yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazır hale getirilmesinin ardından çalışmanın örneklemini oluşturan okul yöneticisi ve ailelerle görüşme yapılması için gerekli olan izinler alınmış ve 2020-2021 akademik döneminde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde katılımcıların görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara yanıt vermeleri istenmiştir. Katılımcılar ile görüşmeler çevrimiçi platformlar üzerinden gerçekleştirilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 20-25 dakika ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına bağlı olup katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuştur. Katılımcıların kimlik bilgilerinin gizliliğinin korunması amacıyla katılımcılara kodlar verilmiştir.

Veri Analizi

Bu araştırmada temel kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. İçerik analizinin temel süreci, belirli kavram ve konular çerçevesinde benzer veriler toplamak ve bunları okuyucuların anlayabileceği şekilde organize etmek ve açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

İçerik analizi yoluyla elde edilen kodlar anlamlandırılmış, sınıflandırılarak ve aynı konular benzer temalaştırılmıştır. Konular genel anlamlara göre kategorize edilmiştir. Son olarak, her bir soruya göre kategoriler verilerek ve kategoriler niceliksel olarak frekans ile verilmektedir..

Araştırma sonuçları kategorilerini niceliksel olarak yansıtmaya sıklığı araştırmaya katılan katılımcı sayısı tarafından belirlenmemekte, ifade edilen görüşlere göre

önerilmektedir. Bu durumun nedeni, çalışmanın katılımcılarının bazı sorulara birden fazla kod (mesaj) yerleştirmeleri ve bazı soruların cevaplandırılmaması ile ilgilidir. Bu nedenle, tablodaki kategori sayısı hala bazı durumlarda katılımcı sayısından daha fazladır veya altındadır. Katılımcıların görüşlerini ifade etmek için genellikle bire bir alıntılar kullanılır. Katılımcıların adları gizlenmiş, görüşler italik ve tırnak işaretleri içinde bulunmaktadır.

Araştırmada elde edilen veriler yazıldıktan sonra içerik analizi ve analiz sonuçları ile tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Kategori; belirli bir konu altında analiz edilerek elde edilen kavramların sınıflandırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma sonuçları kategorilerini niceliksel olarak yansıtma sıklığı araştırmaya katılan özel eğitim kurumları yöneticileri tarafından belirlenmemekte, ifade edilen görüşlere göre ortaya konulmuştur.

İçerik analizi yöntemi, verileri açıklayabilecek kavramları, gerçekleri ve ilişkileri elde etmek için kullanılır. İçerik analizi kapsamında elde edilen veriler derinlemesine incelenerek ve ortaya çıkan kavramlar mantıksal bir çerçeve içinde tanımlanıp açıklanmaktadır. İçerik analizinden elde edilen veriler dört aşamada analiz edilir. Bu aşamalar aşağıdaki gibidir:

1. Verilerin Kodlanması
2. Temaları Oluşturma
3. Verileri kod ve temalara göre düzenleyerek tanımlanma
4. Bulguların Yorumlanması

1. Verilerin Kodlanması

İçerik analizinin ilk aşamasında her katılımcıya bir numara atanmış ve görüşmenin kaydı metne dönüştürülmüştür. Araştırma çerçevesinde katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiş, anlamlı kısımlara ayrılmış ve kavramsal anlam isimlendirilerek kodlanmıştır. Tüm veriler kontrol edildikten sonra, araştırma kavramsal çerçevesi ve mülakat sorularına göre önceden hazırlanan kod listesi belirlenmiştir. Kod tablosu, veri

düzenlemesinde anahtar bir listedir ve araştırma sorusu dışındaki veriler koda dahil edilmemiştir.

2. Temaları Oluşturma

Bu aşamada veri kodlamasında tanımlanan her kod ayrı bir kategori olarak kabul edilir ve ayrı bir konu olarak değerlendirilir.

3. Verileri kod ve temalara göre düzenleyerek tanımlanma

Bu aşamada katılımcıların görüşleri ve sorulara verdikleri cevaplar okuyucunun anlayabileceği basit bir dille açıklamaya çalışır. Katılımcıların görüşme notları tırnak işaretleri ve italik olarak verilmiştir. Ardından parantez içinde yanıtlayanın ait olduğu katılımcı kodlama ile belirtilir. Aşağıdaki kodlama sisteminin örnek bir açıklaması verilmiştir:

Örnek: “Aile katılımı.”(OY1)

OY: Katılımcı Okul Yöneticisi

OY1: Kodlamada 1. Katılımcı olarak kodlanmıştır.

4. Bulguların Yorumlanması

Araştırmacı bulguları detaylı biçimde açıklamış ve bazı sonuçlara ulaşarak bu sonuçları yorumlamıştır. Toplanan veriler nitel bir araştırma aşamasından geçerek yorumlar yapılarak ve bazı sonuçlar elde edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008)

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için, çalışmada ulaşılan altı başlık altında verilen görüşlerin tartışılan konuları temsil edip etmediğini doğrulayan uzman görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmacı ve uzman tarafından, Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya konulan formül kullanılmış ve araştırmanın güvenilirliği hesaplanması amacıyla temalarda yer alacak görüşlere yönelik değerlendirmeler karşılaştırılarak görüş birliği ve ayrılığı sayıları tespit edilmiştir,. Kodlama şemasının boyutuna ve kapsamına bağlı olarak, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasında

bulunanan tutarlılık % 90 veya daha yüksek olduğunda, gerekli güvenilirlik seviyesini sağlamaktadır. Bu çalışma için özel olarak yapılan bir güvenilirlik çalışmasında %97 anlaşma (güvenilirlik) sağlanmıştır.

Kodlama ve tematik süreçlerle hazırlanan veriler, sonuçlar bölümünde modeller biçiminde sunulmaktadır. Konu altında toplanan kodların sıklığını frekanslarla hesaplamalar yapılmış ve yorumlanmıştır. Nitel verilerin analizinde, analiz sırasında ortaya konulan toplam görüş sayısı gruptaki katılımcıların sayılarından farklı olabilir, çünkü katılımcılar konulara birden fazla görüş bildirebilmektedirler (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmacı tarafından nitel araştırmalarda, geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla çeşitli önlemler alınmaktadır (Glesne, 2014). Yapılan araştırmada, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla alınan önlemler aşağıda belirtildiği gibidir;

- Verilerin toplanması sürecinde elde edilen veriler arasındaki tutarlılık kontrol edilmiştir.
- Toplanan tüm veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır
- Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler kayıt altına alınarak veri kaybı önlenmeye çalışılmıştır.
- Veri analizi süresince elde edilen dökümler ve analiz sonuçları tez danışmanı tarafından incelenerek sonuçlar üzerinde uzlaşmıştır.

BÖLÜM VI

Bulgular

Araştırmanın bu kısmında katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar temalar altında toplanarak irdelenmiştir.

Pandemi Sürecinin Özel Gereksinimli Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Araştırmaya katılan okul yöneticisi ve velilere “Pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve alınan yanıtlar dorultusunda oluşturulan temalar Tablo 2’de ve Tablo 3’de gösterildiği gibidir.

Tablo 2. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Daha fazla tablet/cep telefonu kullanımı	4	36
Konsantre zorluğu	4	36
Davranış değişikliği	3	28
Toplam Görüş	11	100

Okul yöneticilerinin pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin ortaya koydukları görüşler; Daha fazla tablet/cep telefonu kullanımı (f4), Konsantre zorluğu (f4), Davranış değişikliği (f3) şeklinde belirtilmektedir. Okul yöneticilerin ortaya koydukları ifadeler şu yöndedir;

“Çocuklar evde kaldıkları bu döneme çok anlam veremediler. Ev kapalı kaldıkları süreçte çok sıkıldıklarını gözlemledik ve daha agresif, sıkılgan oldular. Bazı aileler bu durumla başa çıkabilmek için çocukları tablet ve cep telefonu ile zapt etmeye çalıştılar.

Gelecek zamanda bu sürecin yarattığı etkileri daha fazla yaşayacağımız görüşümdedir.” OY-3

“Maalesef öğrenciler uzaktan eğitim döneminde derse dikkatlerini vermediler. Ev ortamında olmaları bunun en önemli nedenlerinden biri bence. Dikkatleri daha kolay dağılır oldu.” OY-4

Tablo 3. Velilerin pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Davranış değişikliği	8	44
Daha fazla tablet/cep telefonu kullanımı	5	28
Konsantre zorluğu	3	17
Alışılmış düzenlerinde bozulma	2	11
Toplam Görüş	18	100

Pandemi sürecinin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin velilerin ortaya koydukları görüşler; Daha fazla tablet/cep telefonu kullanımı (f5), Konsantre zorluğu (f3), Davranış değişikliği (f8) ve Alışılmış düzenlerinde bozulma (f2) yönündedir. Velilerin görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Çocuklar evde kapalı kaldıkları dönemde sınırlı hareket imkanı bulmaları nedeniyle hırçınlaşıyorlardı. Sıkıntılarını gidermek için daha fazla teknolojik cihazlara yöneldiler. Var olan rutin düzenleri bozuldu ve bu duruma uyum sağlamada zorlandılar.” V-5

“Dışarı çıkamayınca agrasif ve hırçın olmaya başladı. Çok hiperaktif oldu. Gerekli olan aktiviteleri yapmak için veya derse yönelik dikkat eksikliği başladı. Daha çok telefonda oyun oynamaya başladı.” V-8

Pandemi Sürecinde Verilen Eğitimin Niteliği

Katılımcılara “Pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğini nasıl tanımlarsınız?” sorusu yöneltmiş ve okul yöneticilerinin cevaplarına yönelik ortaya çıkan temalar Tablo 4’de, ailelerin cevaplarına yönelik ortaya çıkan temalar ise Tablo 5’de irdelenmiştir.

Tablo 4. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğine yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Öğrenci merkezli	4	40
Teknoloji temelli	4	40
İşbirliğine dayalı	2	20
Toplam Görüş	10	100

Araştırma katılımcısı olan okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğine ilişkin ortaya koydukları görüşler; Teknoloji temelli (f4), İşbirliğine dayalı (f2), Öğrenci merkezli (f4) şeklinde belirtilmektedir.

Okul yöneticilerin ortaya koydukları ifadeler doğrultusunda görüşlerinin velilerle paralellik gösterdiği görülmektedir.

“Bu süreçte klasik eğitim modellerinin dışına çıkıp daha çok öğrenci merkezli ve aile işbirliğine dayalı olarak eğitimi sürdürmeye çalıştık. Covid-19 eğitimi doğrudan etkiledi bu bizi diğer eğitim kurumlarından daha fazla etkiledi. Öğrencilerimizle iletişim düzeyimiz azaldı ama bu noktada aileler eğitim bir parçası haline geldiler ” OY-1

“Teknoloji eğitimin önemli bir parçası oldu. Öğrencilerimizle iletişim kurma, eğitimi sürdürme noktasında teknolojiden yararlandık. Pandemi öncede eğitim programlarımızda teknolojiden yararlanıyor olsak da covid19 nedeniyle eğitim teknoloji

temelli oldu. Öğrencilere erişim ve onlara verilen görevlerin yerine getirilmesinde ailelerle birlikte hareket ettik.” OY-4

Tablo 5. Katılımcıların pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğine aile görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Teknoloji temelli	6	46
Yetersiz	4	31
İşbirliğine dayalı	3	23
Toplam Görüş	13	100

Araştırma katılımcısı veliler toplamda 13 görüş belirtmişleridir. Ortaya konulan görüşler; Teknoloji temelli (f10), İşbirliğine dayalı (f5), Yetersiz (f4) yönündedir.

Araştırmaya katılan velilerin çoğunluklu olarak ortaya koydukları görüşle arasında teknoloji temelli eğitim öne çıkmaktadır. Veli görüşleri şöyledir;

“Maalesef eğitim sistemimizin bu sürece hazırlıksız olduğunu ve yeterli olmadığını gördük. Eğitim bir müddet tamamen durdu ve bu süreçte bir belirsizlik yaşadık ardından dijital platformlarda öğretmenlerimizin ve okulumuzun çabalarıyla devam ettirmeye çalışıldı.” V-2

“Tüm dünyanın hazırlıksız yakalnadığı bu süreçte biz de okullarımız da bir süre bocaladık ve ne olacağını bilemedik. Ancak daha sonar okul yöneticilerimiz ve öğretmenlerimizin işbirliği ve yönelndirmeleriyle kendi çabalarımızla eğitime devam etmeye çalıştık. Yetersiz olduğu düşüncesindeyim ama en azından birlikte çocuklarımız için bir şeyler yapmaya çalıştık” V-5

Pandemi Sürecinde Verilen Eğitimde Ailenin Rolü

“Pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolünü nasıl tanımlarsınız?” sorusuna okul yöneticileri ve ailelerin verdikleri cevaplar Tablo 6 ve Tablo 7’de irdelenmiştir.

Tablo 6. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolüne yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
İşbirlikçi/Yardımcı	4	40
Önemli rol oynamaktadır	5	50
İlgisiz	1	10
Toplam Görüş	10	100

Araştırma katılımcısı okul yöneticileri pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolüne yönelik önemli rol oynadığı görüşünü (f5) ortaya koymuşlardır. Okul yöneticilerin ortaya görüşlere yönelik temaların dağılımı, İşbirlikçi/Yardımcı (f4), ilgisiz (f1) görüşlerini ortaya koymuşlardır. Okul yöneticileri ailenin pandemi sürecinde verilen eğitimdeki rolüne ilişkin ifadeleri şöyledir.

“Pandemi sebebiyle eğitimin internet platformlarına taşınmasıyla ailelere çok büyük sorumluluk binmiştir. Çocukların derslere katılımı, yapılması gerekenlerin yapılması gibi ama ne yazık ki çok ilgili ailelerimiz yanında bazı aileler çok ilgisizdiler. Bu süreçte çocukların eğitimden geri kalmamasının önemini anlayamamışlar ve bu sebeple de gereken önemi vermedikleri için çocuğun eğitimi aksamıştır.” OY-2

“Covid 19 nedeniyle bir süre eğitim tamamen durdu ama biz öğretmenlerimizle birlikte öğrencilerimizin aileleri iletişim hiç koparmadık. Eğitimin online olarak yapılması kararının ardından velilerin yükü arttı, eğitimin önemli bir parçası oldular.” OY-3

Tablo 7. Velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolüne yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Önemli rol oynamaktadır	8	67
İşbirlikçi/Yardımcı	4	33
Toplam Görüş	12	100

Veliler tarafından belirtilen görüşlere göre pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolü şunlardır; önemli rol oynamaktadır (f8), İşbirlikçi/Yardımcı (f4). Katılımcı veliler pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin rolü önem arz ettiğini vurgulamaktadırlar.

“Özel gereksinimli çocuklara sahip aileler her zaman çocuklarının hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Covid 19 nedeniyle bu birliktelik eğitime de taşındı. Bu süreçte okul ve çocuğumuz arasında bir köprü olduk. Sürekli olarak öğretmenlerine yardımcı olmaya ve eğitimin devam etmesini sağlamaya çalıştık.” V-1

“Bu süreçte aile olarak bizim sorumluluğumuz arttı. Çocuğumuzun eğitiminde de önemli bir rol oynamaya başladık. Öğretmenler tarafından verilen görevleri, çocukların eğitime katılmaları gibi bir çok konuda okulla yardımlaşarak bu süreci geçirmeye çalıştık.” V-7

Eğitimde Ailelerin Yeterliliği

Tablo 8. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Eğitim verilmeli	4	50
İlgili ve yeterli	2	25
Yeterli değil	2	25
Toplam Görüş	8	100

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine yönelik ifadeleri; eğitim verilmeli (f4), yeterli değil (f2), ilgili ve yeterli (f2), şeklinde ortaya konulmaktadır.

Katılımcı okul yöneticilerinin velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine yönelik eğitim verilmesi ifadesini vurgulamaktadırlar.

“Öğrencilerimizin velileri arasında sosyo-ekonomik yönden farklılıklar bulunmakta bu da öğrencilerin gelişimi ve sahip oldukları koşullar bakımından farklılıklar ortaya koymaktadır. Bu farklılıklar pandemiyle birlikte daha da belirgin oldu. Bazı çocuklarımız maalesef online eğitime yönelik altyapıya sahip değiller bunun yanı sıra aileler açısından bakacak olursak bir çok ailemiz ilgiliydiler ve gereken koşulları çocuklarına sağlamak için çabaladılar.” OY-3

“Her zaman vurguladığım bir şey var. Çocuğu özeleğitim alan ailelerin her zaman maddi ve manevi desteğe ihtiyaçları vardır. Ayrıca ailelerin farklı konularda eğitilmeleri bilinçlerinin artırılması önemlidir. Pandemi de ailelerimiz ellerinden geleni yapmalarına karşın eğitime ve desteğe ihtiyaç duymuşlardır” OY-1

Tablo 9. Velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Eğitim verilmeli	7	54
Destek sağlanmalı	4	31
Yeterli değil	2	15
Toplam Görüş	13	100

Araştırmaya katılan velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine ilişkin ortaya koydukları görüşler 13 tema altında toplanmıştır. Velilerin görüşleri; eğitim verilmeli (f7), destek sağlanmalı (f4), yeterli değil (f2) olarak Tablo 9’da belirtilmektedir. Veliler tarafından bu yönde eğitime ihtiyacı ve destek sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.

“Özel gereksinimli bir çocuğumuz olduğu için biz aile olarak sürekli ona yardımcı olmak için sürekli olarak araştırma yapıyoruz, onun gelişimi ve ilerlemesi için yapılabilecekleri araştırıyoruz. Bu nedenle pandemide onun eğitiminin önemli bir parçası haline gelmek bizim için zor olmadı. Ama maalesef bu sürecin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi için desteğe ve hatta bu yönde verilecek eğitim veya seminerlere ihtiyaç duyduk.” V-8

“Özel gereksinimli aileler her zaman desteğe ihtiyaç duymaktadır. Ancak ülkemiz bu yönde sınıfta kalmaktadır. Aileler kendi imkanlarıyla çocuklarına eşit koşullar sağlamaya çabalamaktadırlar. Ama her aile aynı koşullara sahip değildir ve desteğe ihtiyaç duyarlar. Ailelerin ihtiyaçları belirlenmeli ve bu ihtiyaçlarının karşılanması çok önemli aksi takdirde yetersiz kalmaktadırlar” V-4

Pandemi Sürecinde Verilen Eğitimde Aile ve Okul Arasındaki İletişim

“Pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişimi nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna yönelik okul yöneticilerinin verdikleri cevaplar Tablo 10’da, velilerin verdikleri yanıtlar Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 10. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişime yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Yeterli	4	67
Yetersiz	2	33
Toplam Görüş	6	100

Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişime yönelik görüşleri incelendiğinde; yeterli (f4), yetersiz (f2) şeklindedir. Ortaya konulan görüşlere ilişkin ifadelerden bazıları şöyledir;

“Bu süreçteki iletişim düzeyi aileden aileye değişmektedir. Bazı aileler ile iltişimiz çok verimli ve etkili iken, bazı ailelere ulaşmakta hatta çocuklarının bu süreçteki ilerlemesine ilişkin destek sağlamakda zorlandık.” OY-3

“Aileler bu süreçte üzerlerine düşen görevin farkındalar ve çocukları için ellerinden geleni yapmak için sürekli olarak bizimle iletişim halindedir. Biz de elimizden geldiğince onlara yardımcı olmaya çalıştık.” OY-9

Tablo 11. Velilerin pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişim yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Yeterli	7	70
Yetersiz	3	30
Toplam Görüş	10	100

Pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişime yönelik velilerin görüşleri yeterli (f7), yetersiz (f3) şeklindedir. Ortaya konulan görüşlere ilişkin ifadelerden bazıları şöyledir;

“İlk kapanma sürecinde kimse ne olacağını bilmediği için iletişimde kopukluklar ve sıkıntı yaşadık. Öğretmenlerin de bu süreçle ilgili pek bilgilerinin olmaması çocukların gelişiminde dezavantajlar yaratmıştır. Sorduğumuz sorulara net bir yanıt alamamak ve okulun desteğinin olmaması sıkıntı yaratmıştır.” V-3

“Öğretmenlerimiz ve okul yöneticilerimiz bize bu dönemde özellikle manevi yönden çok büyük destek sağladılar. Bizim bile karamsarlığı düştüğümüz ve ne yapacağımızı bilmediğimiz bir dönemde destek sağladılar. İletişimi hiç koparmadılar ve çocuklarımız için beraber hareket ederek elimizden geleni yaptık.” V-10

Pandemi Sürecinde Özel Eğitimde Yaşanılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Katılımcılara, “Pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklar ve bunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiş elde edilen yanıtlar doğrultusunda yaşanan zorluklara ilişkin temalar Tablo 12 ve 13’de, bu yönde katılımcıların sundukları çözüm önerileri ise Tablo 14 ve 15’de gösterildiği gibidir.

Tablo 12. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklar yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Altyapı	4	37
Bilgi yetersizliği	3	27
Müfredat takibi	2	18
Ailenin yükünün artması	2	18
Toplam Görüş	11	100

Okul yöneticilerinin sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik ifadeleri; Altyapı (4), Bilgi yetersizliği (3), Müfredat takibi (2), Ailenin yükünün artması (2) şeklinde ortaya konulmaktadır. Okul yöneticileri de yaşanan zorluklara ilişkin altyapı sorununu ortaya koymuşlardır.

“Pandemi sürecinde velilerimiz, öğretmenlerimiz, biz çocuklarımız için büyük bir özveri ile çabaladık. bu süreçte eğitimin internet ortamına taşınmasıyla bu yöndeki yetersizliklerimi gidermeye çalıştık. İnternet sorunu yaşadık, her çocuğumuz aynı imkana sahip olmadığı için bazı öğrencilerimize ulaşmak için farklı yollar denedik. Daha önce de belirttiğim gibi ailelerin eğitimdeki payı arttı bu da bazı sorunlar ortaya çıkardı. Bazı aileler fazla ilgili olarak eğitime karışmaya başladılar bazı aileler de tam tersi çok ilgisizdiler ” OY-5

“Eğitimin dijital ortama taşınmasıyla geleneksel eğitim yöntemleri değişime uğradı bu da beraberinde müfredatın güncellenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu süreçte denetimin gerekli yapılmadığı düşüncesindeyim, biz kendi özelimizde öğretmenlerimizin verdikleri eğitimleri ve müfredat takibini yaparken eğitim sisteminde bunun eksik kaldığını düşünüyorum.” OY-2

Tablo 13. Velilerin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklar yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Altyapı	9	50
Bilgi yetersizliği	6	33
Öğrencilerin konsantresi	3	17
Toplam Görüş	18	100

Katılımcı veliler pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik 18 ifade ortaya koymuşlardır. Velilerin görüşleri; Altyapı (9), bilgi yetersizliği (6), Öğrencilerin konsantresi (3) şeklinde belirtilmiştir. Altyapı sorunu veliler tarafından en fazla dile getirilen zorluk olmuştur. Katılımcıların pandemi sürecinde verilen özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik ortaya koydukları ifadeler aşağıda belirtilmiştir;

“Çocuğumuz için evde öğretim alanı yarattık. İlk başlarda nasıl olacağını, bu sürecin nasıl ilerleyeceği hakkında bilgimiz yoktu. Bizim zorlandığımız gibi çocuklarda zorlandı. Evde oldukları için dikkatleri daha dağınıktı.” V-9

“Başlarda çocuk evde dikkatini derse vermekte zorlandı. Evde derse katılımı alıştırmamız biraz zaman aldı. Ardından bazı altyapı sorunları yaşadık bu süreçte bizim için masraflı oldu.” V-7

Tablo 14. Okul yöneticilerinin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik çözüm önerileri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Destek sağlanmalı	4	40
Müfredat güncellenmeli	3	30
Eğitim verilmeli	3	30
Toplam Görüş	10	100

A

raştırmaya katılan okul yöneticilerinin ortaya koydukları çözüm önerileri 3 tema altında toplanmıştır. Bunlar, destek sağlanmalı (f4), eğitim verilmeli (f3), müfredat güncellenmeli (f3) şeklinde ortaya konulmaktadır.

Katılımcı okul yöneticilerinin ortaya koydukları çözüm önerileri arasında velilerden farklı olarak müfredatın güncellenmesi ifadesi yer almaktadır. Okul yöneticisi görüşleri;

“Müfredat bazı noktalarda eksik kaldı. Günümüz koşullarına bağlı eğitim programlarının güncellenmesi gerekir bence. Ailelere yönelik de farkındalıklarını ve bilgi düzeylerini artırma amacıyla eğitim seminerleri düzenlenmeli” OY-5

“Eğitim, eğitim, eğitim. Sadece pandemi sürecinde değil her zaman özel gereksinimli çocuklara sahip ailelerin eğitilmesi gerektiği taraftarıyım. Bu aileler çocuklarının gelişiminde önemli role sahiptirler dolayısıyla farkındalıklarının ve bilinç düzeylerinin artırılması için eğitim bunun yanında desteğe ihtiyaçları vardır. Bunların sağlanması bir çok sorunu çözeceği kanısındayım” OY-4

Tablo 15. Velilerin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik çözüm önerileri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	f	%
Destek sağlanmalı	10	67
Eğitim verilmeli	5	33
Toplam Görüş	15	100

Velilerin pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik çözüm önerileri 2 tema altında toplanmıştır. Velilerin görüşleri; destek sağlanmalı (f10), eğitim verilmeli (f5) şeklinde belirtilmektedir. Velilerin tamamı bu yönde destek sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Velilerin görüşleri şöyledir;

“Ailelerin bu süreçte yüklerinin arttığını tartıştık ama bu yönde onlara destek sağlamak için ne yapıldı dersiniz maalesef hiç bir şey. Biz aileler olarak birbirimizden destek olarak arama bulma yönetimiyle bir şeyler yapmaya çalıştık. Bunun gibi kriz durumları için ailelere ve okullara destek sağlanmalı hatta neler yapabileceğimize yönelik ders veya seminerler verilmeli.” V-6

“Bu süreçte eğitimin en önemli eksikliği sağlanan desteklerin eksik kalması, sadece öğrenci ya da ailelerin değil öğretmenlerin de bu yönde eksikliklerinin olduğunu gözlemledim. Maddi-manevi destek sağlanmalıdır.” V-2

BÖLÜM V

Tartışma

Küresel olarak yaşanan Covid 19 salgını nedeniyle her yaş ve kesimdeki insanlar zor bir süreçten geçtiler. Dolayısıyla bu pandemi döneminde bireyler ruhsal ve bedensel yönden zorluklar yaşamamak için moral ve motivasyonun yüksek olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Şüphesi ki bu süreç özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve aileleri için daha zor olmuştur. Bu çalışmada, KKTC’de bulunan özel eğitim kurumları yöneticileri ve velilerinin Covid-19 pandemi sürecinde özel gereksinimli çocukların ailelerinin bu dönemde eğitime rollerine yönelik görüşlerini ve bu doğrultudaki önerilerini ortaya konulmasını amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında öncelikli olarak katılımcıların pandemi döneminde verilen eğitimin niteliğini değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların yanıtları dört tema altında toplanmıştır. Bunlar; teknoloji temelli, işbirliğine dayalı, öğrenci merkezli ve yetersin olarak ortaya konulmuştur. Araştırmaya katılan okul yöneticileri, katılımcı olan velilerden farklı olarak bu dönemde verilen eğitimi öğrenci merkezli olarak ifade etmişleridir. Katılımcı okul yöneticileri ve velilerin ortaya koydukları ortak noktalar ise eğitimin teknoloji temelli olması ve işbirliğine dayalı olmasıdır. Bu süreçte yapılan bir çok çalışma aile ve okul işbirliğini ve teknoloji önemini ortaya koymuşlardır (Goldschmidt, 2020; Borup, Jensen, Archambault, Short, & Graham, 2020). Araştırma elde edilen bulgularla alan yazınla paralellik göstermektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcılara pandemic sürecinde verilen eğitimde ailenin rolü sorulmuştur. Bu doğrultuda katılımcıların verdikleri cevaplar üç tema altında toplanmıştır. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda ailelerin bu dönemde önemli bir role sahip olduğu saptanırken, işbirlikçi ve yardımcı oldukları tespit edilmiştir. Araştırma elde edilen bu bulgularla alan yazında yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Literatürde yapılan çalışmalar ailenin öğretmen rolünü üstlendiğini ortaya koymuşlardır (Livari, Sharma, & Ventä-Olkkonen, 2020; Bozkurt vd., 2020).

Katılımcılara pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterliliklerine yönelik soru yöneltilmiştir. Katılımcılar genellikle bu yönde eğitim ve destek verilmesi gerektiğini

ortaya koyarken, bazı katılımcılar ailelerin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla verilen cevaplar doğrultusunda katılımcı aile ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre ailelerin bu yönde gelişime ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Tüm dünyanın hazırlıksız yakalandığı bu pandemi sürecinde özel eğitimin tamamen ailelerin desteğine bırakıldığı görülmektedir. Fronapfel & Demchak, (2020) tarafından yapılan çalışmada pandemi sürecinde özel ihtiyaçlı çocukların eğitim ve gelişimlerinin yeterli düzeyde desteklenebilmesi için ailelerin etkin bir biçimde yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. Yapılan çalışmalar ailenin bu süreçte eğitimde yetersiz kalmalarının normal olduğu ancak verilecek eğitimlerle ailelerin bilgi ve farkındalıklarının artırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Oreopoulos, Page, & Stevens, 2006; Bozkurt vd., 2020; Saavedra, 2020).

Araştırma kapsamında katılımcılara pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklar ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin neler olduğu sorulmuştur. Katılımcılar çoğunluklu olarak bu süreçte altyapı sorunu yaşadıklarını ve bu süreçteki verilen eğitime yönelik bilgilerinin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Veliler ayrıca bu süreçte öğrencilerin konsantrisinde sorun yaşadıklarını vurgulamışlardır. Özel gereksinimi olan çocuklar kendi kendilerine öğrenme yeterliğine sahip değildirler dolayısıyla bu çocukların eğitimlerinin ilerleyişi ailelerinin verdiği desteğe bağlıdır. Her ailenin aynı düzeyde bilgi ve imkanlara sahip olmaması pandemi döneminde öğrencilerin eğitiminde kayba neden olduğu, bu nedenle gelecek dönemlerde oluşan bu eğitim açığının giderilmesinde okulların zorluklar yaşayacağı öngörülmektedir (Burgess & Sievertsen, 2020; Karip, 2020).

Okul yöneticilerinin velilerden farklı olarak müfredat takibi ve ailenin yükünün artmasından dolayı zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Günümüzde tüm bireyler günlük ihtiyaçları için interneti kullanıyor olsalar da eğitimin internet ortamına taşınmasıyla adapte olma sıkıntıları yaşamışlardır. Çocuklar için değişen öğrenim ortamı belirli sınırlılıklara neden olurken, tüm çocukların eşit donanım ve olanaklarının olmaması, ailelerin internet kullanma becerisinin yeterli olmaması bu süreç zorluklar ortaya koymuştur (Livari, Sharma, & Ventä-Olkkonen, 2020; Lee, 2020).

Katılımcılar tarafından ortaya konulan çözüm önerileri arasında en önde gelenler destek sağlanması ve bu yönde eğitimler düzenlenmesidir. Araştırmalar Covid-19 döneminde yapılması gereken unsurlar arasında öne çıkan okulların bu ve benzeri kriz durumlarına hazırlıklı olmalarının sağlanması gerektiğini bunun da en önemli yolunun tüm eğitim paydaşlarının eğitilmesi ile sağlanabileceği belirtilmektedir (Coffey vd., 2020; Kelly vd., 2020). Bu yönde, okullarla ve ailelere destek sağlanması, ailelerin potansiyel ihtiyaçlarıyla ilgilenilmesi, ailelerin çabalarını teşvik edilmesi belirtilmektedir. Bunun yanı sıra okulların ailelere stresle baş etme ve toplum hizmetlerine bağlamasına yardımcı olacak eğitim programları uygulamaları gerekliliği ortaya çıkmıştır (Kelly vd., 2020). Pandemi sürecinde ailelerin eğitime katılımı önemli bir faktör olmuştur. Pandemi sürecinde yaşanan kriz, ailelerin çocuklarının eğitiminde daha aktif rol üstlenmelerine neden olmuştur.

COVID-19 pandemisi özel gereksinimli çocuklar ve aileleri tarafından deneyimlenmekte olan zor durumlara daha fazla zorluğun eşlik etmesine neden olmuştur. Salgın yaşlı nüfusu daha çok etkilediğinden çocuklar tartışmaların ilgi odağını oluşturmamıştır. Bununla birlikte, özel gereksinimli çocuklar ve aileleri üzerinde COVID19'un olası olumsuz etkilerinin önlenmesi için bu çocuklar ve aileleri değerlendirme ve müdahale çalışmalarının odak noktasında olmalı ve ihtiyaçları gelecekteki kriz planlamalarına dahil edilmelidir (Houtrow, Harris, Molinero, Levin-Decaninid ve Robichaud, 2020). Asbury, Fox, Deniz, Code ve Toseeb (2020), salgın sırasında özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin endişeli olduklarını, günlük rutin, sosyal destek ağı, eğitsel ve maddi açıdan kayıplar yaşadıklarını, duyuşsal ve davranışsal açılardan sorunlarla karşılaştıklarını, ebeveynlerin bunaldığı ve stres altında olduklarını aktarmışlardır.

Otizmlili çocuk sahibi annelerin tipik gelişen çocuk sahibi annelere kıyasla sağlıkla ilgili endişe ve kronik hastalıklar ile ilgili kaygı düzeyleri daha yüksek iken, psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur (Ersoy, Altın, Sarıkaya ve Özkardaş, 2020). Manning, Billian, Matson, Allen ve Soares (2020), pandemi döneminde otizmlili çocuk sahibi ebeveynlerde stresin nedenlerini araştırmış, çalışmada ebeveyn stresi

üzerinde çocuğun yaşı ve otizm semptomları, aldığı özel hizmetlerinin yoğunluğu, mali ve sağlık durumlarının etkili olduğu sonuçları elde edilmiştir

Pavlopoulou, Wood ve Papadopoulos (2020) tarafından yapılan çalışmada otizm spectrum bozukluğu olan bireylerin ebeveynlerinin COVID-19 pandemi deneyimlerini incelemek amacıyla 449 kişiye anket yolu ile ulaşılmıştır. Araştırmada katılımcıların % 86'sının, otizmlilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarının COVID-19 sırasında yeterince ele alınmadığını düşündükleri, % 46'sının otizmlili çocuklarını veya kendilerini genel nüfusa göre COVID-19 için daha yüksek risk altında gördükleri, %70'inin günlük rutinlerinin değiştiğini ve %58'inin en az bir uzmandan destek aldığını ancak alınan desteğin her zaman yeterli bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu kısmında katılımcılardan elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konulan sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Sonuçlar

Yapılan araştırmada KKTC’de bulunan özel gereksinimli çocukların ailelerinin pandemi dönemindeki eğitime yönelik rollerine ilişkin okul yöneticisi ve velilerin görüşlerinin incelenmesi ve bu doğrultuda önerilerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda okul yöneticileri ve veliler ile görüşmeler yapılmıştır.

Pandemi sürecinde özel gereksinimli çocukların üzerindeki etksi incelendiğinde okul yöneticisi ve ailelerin paralel görüş ortaya koydukları görülmektedir. Pandemi sürecinin çocuklar üzerinde davranış değişikliği ve konsantre bozukluğu yaratmasının yanısıra çocukların bu sürede daha fazla tablet/ cep telefonu kullandıkları saptanmıştır. Bu görüşlere ek olarak araştırmaya katılan veliler bu görüşlere ek olarak çocukların alışılmış düzenlerinin bozulmasının çocukları etkilediği görüşünü ortaya koymuşlardır.

Araştırmaya katılan okul yöneticileri ve ailelerin pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğine yönelik görüşleri incelendiğinde ortak olarak ortaya konulan görüşde eğitimin teknoloji temelli ve işbirliğine dayalı olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanısıra okul yöneticileri bu süreçte eğitimin niteliğini öğrenci merkezli olarak tanımlamışlardır. Araştırmaya katılan veliler pandemi sürecinde verilen eğitimin niteliğinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma katılımcısı okul yöneticileri ve aileler pandemi sürecinde verilen eğitimde ailenin önemli role sahip olduğunu belirtirken katılımcılardan bazıları bu rolü işbirlikçi/yardımcı şeklinde yorumlamışlardır. Araştırmaya katılan bir okul yöneticisi ise ailelerin önemli role sahip olmasına karşın ilgisiz olduklarını ifade etmiştir.

Araştırmada irdelenen diğer bir nokta ise pandemi sürecinde verilen eğitimde ailelerin yeterlilikleridir. Araştırma katılımcılarının çoğunluğunun görüşleri doğrultusunda

ailelere bu yönde eğitim verilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Bunun yanısıra katılımcılardan bazıları bu görüşü destekler nitelikte bu yöndeki yeterliliklerinin yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Okul yöneticilerin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan temalarda ailelerden farklı olarak ilgili ve yeterli teması saptanmıştır. Ailelerin görüşlerinde ise öne çıkan diğer bir tema ise ailelere bu yönde destek sağlanması gerekliliğidir.

Katılımcılara pandemi sürecinde verilen eğitimde aile ve okul arasındaki iletişimi nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve yanıtları yeterli ve yetersiz olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Katılımcıların çoğunluğunun aralarındaki iletişimi yeterli olarak değerlendirmişlerdir. İletişimin yetersiz olduğu görüşünü ortaya koyan katılımcıların bu yetersizliğin nedeni olarak karşı tarafı gösterdiği belirlenmiştir.

Pandemi sürecinde özel eğitimde yaşanan zorluklara yönelik okul yöneticileri, altyapı, bilgi yetersizliği, müfredat takibi, ailenin yükünün artması konularında, veliler ise altyapı, bilgi yetersizliği, öğrencilerin konsantresinde zorluklar yaşadıkları saptanmıştır. Devamında katılımcılara yaşanan bu zorluklara ilişkin çözüm önerileri sorulduğunda katılımcılar destek sağlanması gerektiğini ve bu doğrultuda eğitimler verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Okul yöneticileri bunlara ek olarak müfredatların düzenlenmesini önermişlerdir.

Öneriler

Araştırma sonuçlarına yönelik öneriler

- Aile, öğretmen ve okul yöneticilerine pandemic ve yaşanabilecek kriz durumlarına yönelik eğitim ve seminerler verilmeli,
- Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin yetersizlik durumlarına göre (görme yetersizliği üstün yetenekli, ortopedik yetersizliği, zihin yetersizliği, işitme yetersizliği) farklı müfredat ve eğitim programları geliştirilmeli,
- Pandemi süreci ve bundan sonra yaşanabilecek krizlerde tüm öğrencilerin eğitim haklarını korunmasına yönelik politikalar geliştirilmeli.

- Özel gereksinimli öğrencileri ihtiyaçları ve olanakları göz önünde bulundurularak pandemi döneminde bu öğrencilere yönelik farklı yönetmelik ve uygulamaların ortaya konulması sağlanmalı.
- Bu dönemde özel eğitim alan öğrenci ve ailelerine yönelik özel destek grupları oluşturularak, ailelerin iletişim içerisinde olması ve alanında uzman kişilerden destek almaları sağlanmalı.
- Özel eğitim kurumlarına yönelik e-okul uygulamaları bakanlık tarafından geliştirilmeli veya mevcut sistem özel gereksinimli çocuklara uygun olarak geliştirilmeli
- Öğrencilerin eşit eğitim haklarını sağlayabilmek için gerekli araştırma çalışmaları yapılarak özel gereksinimli öğrenci ve ailelerine ihtiyaç duydukları destek sağlanmalı.

İleriki araştırmalara yönelik öneriler

- Bu araştırmada, özel eğitim okulu yöneticileri ve velilerinin görüşleri doğrultusunda pandemi dönemindeki eğitimde ailenin rolü irdelenmiştir. Araştırma özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin görüşleri yaşadıkları sınırlılıkların ve öğretmenlerin ailenin rolüne ilişkin görüşlerinin ortaya konulması amacıyla tekrarlanabilir.
- Araştırma farklı ülkelerdeki pandemi sürecinde özel eğitim uygulamalarıyla Kuzey Kıbrıs'taki uygulamalar karşılaştırılmalı olarak incelenebilir.
- Pandemi sürecinde özel eğitim kurumlarının yeterliliğinin ortaya konulması için fiziki ve teknolojik yeterlilikleri araştırılabilir.
- Özel eğitim yasasının bu süreçteki yeterlilikleri ileriki araştırmalarda incelenebilir.
- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmen ve okul yöneticilerinin pandemic sürecinde verilen eğitime yönelik yeterlilikleri ve neler yapılması gerektiği irdelenebilir.

Kaynakça

- Ada, Ş. ve Ercoşkun, M.H. (2009). Okul Müdürlerinin Klasik ve Neo-Klasik Yönetim Yaklaşımlarını Uygulama Biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2): 171-182.
- Ainscow, M. ve Memmenasha, H. (1998). *The education of children with special needs: barriers and opportunities in central and eastern Europe*. United Kingdom: United Nations Children's Fund Press.
- Aishworiya, R. ve Kang, Y. Q. (2020). Including children with developmental disabilities in equation during this COVID-19 pandemic. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04670-6> sayfasından alıntılanmıştır.
- Akçamete, G., (2009). *Özel gereksinimli öğrenciler için kaynaştırma modeli geliştirme projesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara.
- Akkök F. (1989). Özürlü bir çocuğa sahip anne babaların kaygı ve endişe düzeyini ölçme aracının güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Psikoloji Dergisi*, 7 (25), 14-30.
- Aksoy, F. (2010). *Özel eğitim*. İstanbul: Pegem A Yayıncılık Akademik Kitaplar.
- Aktaş E. (2010). *Fiziksel engelli çocuk ve ailesinin evde bakım gereksinimine ışık tutucu araştırmaların sistematik incelemesi*. Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Al Lily, A. E., Ismail, A. F., Abunasser F. M. ve Alqahtani, R. H. A. (2020). Distance education as a response to pandemics: Coronavirus and Arab culture. *Technology in Society*, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101317> sayfasından alıntılanmıştır.
- Alkahtani, M. (2016). Review of the literature on children with special educational needs, school of education. *Journal of education and practice magazine*. 15(8), 11451

- Almasy, I. ve Forbes, D. (2012). *Special needs education and community based programmes*. Switzerland: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Press.
- Ameis, S. H., Lai, M. C., Mulsant, B. H. ve Szatmari, P. (2020). Coping, fostering resilience, and driving care innovation for autistic people and their families during the COVID-19 pandemic and beyond. *Molecular Autism*, <https://doi.org/10.1186/s13229-020-00365-y> sayfasından alıntılanmıştır.
- Antle, A. N. ve Frauenberger, C. (2020). Child–computer interaction in times of a pandemic. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 26, 1-3.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). *Özel eğitim gerektiren çocuklar ve özel eğitime giriş*. Morpa.
- Asbury, K., Fox, L., Deniz, E., Code, A. ve Toseeb, U. (2020). How is COVID-19 affecting the mental health of children with Special Educational Needs and Disabilities and their families? *Journal of Autism and Developmental Disorders*, <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04577-2> sayfasından alıntılanmıştır.
- Ataman, A. (2003). *Özel eğitime muhtaç olmanın nedenleri*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Bailey, D. B. (2001). Evaluating parent involvement and family support in early intervention and preschool programs. *Journal of Early Intervention*, 24 (1), 1-14.
- Batu, S., Kırcaali-İftar, G., (2007). *Kaynaştırma*. Ankara: KÖK Yayıncılık.
- Baykoç, N. (2011). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. İstanbul: Eğiten Kitap.
- Bergdahl, N. ve Nouri, J. (2020). COVID-19 and crisis-prompted distance education in Sweden. *Technology, Knowledge and Learning*, <https://doi.org/10.1007/s10758-020-09470-6> sayfasından alıntılanmıştır.

- Berger, E. H. (2008). *Parents as partners in education. Families and schools working together.* (7. Baskı). New Jersey:Pearson.
- Blue-Banning, M., Summers, J. A., Frankland, H. C., Nelson, L. L. and Beegle, G. (2004). Dimensions of family and professional partnerships: Construction guidelines for collaboration. *Exceptional Children*, 70 (2), 167-184.
- Borup, J., Jensen, M., Archambault, L., Short, C. R. & Graham, C.R. (2020). Supporting students during COVID-19: Developing and leveraging academic communities of engagement in a time of crisis. *Journal of Technology and Teacher Education*, 28(2), 161-169. <https://www.learntechlib.org/primary/p/216288/> sayfasından alıntılanmıştır.
- Bowe, F. G. (2008). *Early childhood special education birth to eight.* (4. Baskı). NY: Thomson.
- Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), i-vi. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778083> sayfasından alıntılanmıştır.
- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., ..Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 Pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1–126. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3878572> sayfasından alıntılanmıştır.
- Bunchat, M. ve Wojciechowska, A. (2020). Online education of students with mild intellectual disability and autism spectrum disorder during the COVID-19 pandemic. *Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy*, 29(2020), 149-171.
- Burgess, S., & Sievertsen, H.H. (2020). Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education. VOX CEPR Policy Portal <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education> sayfasından alıntılanmıştır.

- Calderon, R. (2000). Parental involvement in deaf children's education programs as a predictor of child's language, early reading, and social- emotional development. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5 (2), 140-155.
- Carr, V. W. (2000). *Perceptions of Parent Involvement in Schools from Families of Children With and Without Special Needs*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ohio: University of Cincinnati.
- Cavkaytar, A. (2012). Özel gereksinimli çocuğu olan aileler. T. Güler (Ed.), *Anne baba eğitimi içinde* (73-90. ss.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çavuşoğlu H. (2013). *Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği*, 10. Baskı, Sistem Ofset Basımevi, Ankara, 68.
- Coffey, L., Crepeau-Hobson, F., Fernandez, B., & Pesce, R. (n.d.). Care for the Caregivers: Information for School Leaders and Crisis Teams [Webinar]. NASP COVID-19 Webinar Series. <https://www.nasponline.org/resources-andpublications/resources-and-podcasts/covid-19-resource-center/webinarseries/care-for-the-caregivers-information-for-school-leaders-and-crisisteam?fbclid=IwAR3b4yCXc6LkDw3kL3dJZZvC2gMvXAoebLmdlottpj688E9gghjGz6ro5Vg>. sayfasından alıntılanmıştır.
- Çuhadar, S. (2014). Özel Eğitim Süreci. (Ed. S. Vuran), *Özel Eğitim*, 3.Baskı, Ankara: Maya Akademi Yayıncılık
- Deveci, M. (2019).Özel Eğitim Meslek Okulu Akademik Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Diken, İ. (2013). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Diken, İ. H. (2017). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Pegem Atıf İndeksi, 1-582.

- Doghonadze, N., Aliyev, A., Halawachy, H., Knodel, L., & Adedoyin, A. S. (2020). The Degree of Readiness to Total Distance Learning in the Face of COVID-19- Teachers' View (Case of Azerbaijan, Georgia, Iraq, Nigeria, UK and Ukraine). *Journal of Education in Black Sea Region*, 5(2), 2-41. <https://doi.org/10.31578/jebs.v5i2.197> sayfasından alıntılanmıştır.
- Dunst, C.J., Trivette, C. M. ve Hamby, D.W. (2007). Meta-analysis of family-centered help giving practices research. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(4), 370-378.
- El Maarouf, M. D., Belghazi, T., & El Maarouf, F. (2020). COVID-19: A Critical Ontology of the present. *Educational Philosophy and Theory*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/00131857.2020.1757426> sayfasından alıntılanmıştır.
- Elçi, D. (2021). *Covid-19 sürecinde özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerinde yaşadıkları problemlerin belirlenmesi (KKTC Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek Lisan tezi, Zihin Engelliler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Lisansüstü Eğitim Öğretim Ve Araştırma Enstitüsü, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi.
- Epstein, J. L. (2010). School/family/Community Partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 92 (3), 81-96.
- Eratay, E. (2015). *Özel eğitimde sanatsal etkinlikler*. İstanbul: Eğiten Kitap Yayınları.
- Erden, N. (2021). *Covid-19 pandemi sürecinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde devam eden özel gereksinimli çocukların ailelerinin kurumlardan beklentisi*. Yayınlanmamış yüksek Lisan tezi, Zihin Engelliler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Lisansüstü Eğitim Öğretim Ve Araştırma Enstitüsü, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi.
- Ergül, C., Baydık, B., & Demir, Ş. (2013). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 499-522.

- Eripek, S. (2008). *Özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, K., Altın, B., Sarıkaya, B., Özkardaş, O. (2020). The Comparison of Impact of Health Anxiety on Dispositional Hope and Psychological Well-Being of Mothers Who Have Children Diagnosed with Autism and Mothers Who Have Normal Children, in Covid-19 Pandemic. *Social Sciences Research Journal*, 9(2), 117-126.
- Fantuzzo, J., Tighe, E. and Childs, S. (2000). Family Involvement Questionnaire: A multivariate assessment of family participation in early childhood education. *Journal of Educational Psychology*, 92 (2), 367-376.
- Fiscus, E.D., Mandel, C.J. (2002). *Developing Individualized Education Programs*. (Ed: Prof. Dr. Gonul Akcamete), Istanbul: Seckin Yayıncılık.
- Fitten, L. J. (2011). *An investigation of strategies that promote parent involment in special education*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Minnesota: Capella University.
- Fronapfel, B.H., ve Demchak, M. (2020). School's Out for COVID-19: 50 Ways BCBA Trainees in Special Education Settings Can Accrue Independent Fieldwork Experience Hours During the Pandemic. *Behavior Analysis in Practice*, 13(2), 312–320. <https://doi.org/10.1007/s40617-020-00434-x> sayfasından alıntılanmıştır.
- Glesne, C. (2014). *Becoming qualitative researchers: An introduction* (4th Ed.). Boston: Pearson Education, Inc.
- Goldschmidt, K. (2020). The COVID-19 Pandemic: Technology use to Support the Wellbeing of Children. *Journal of Pediatric Nursing*, 53, 88–90. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2020.04.013> sayfasından alıntılanmıştır.
- Görgülü, M. (2016). *Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Yöneticilerin Okulu Yönetme Yeterlikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Ana Bilim Dalı. İstanbul.

- Greenspan, S. I. ve Wieder, S. (2019). *Özel gereksinimli çocuk*. (İ. Ersevîm. Çev.) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Greenway, C. W. ve Eaton-Thomas, K. (2020). Parent experiences of home-schooling children with special educational needs or disabilities during the coronavirus pandemic. *British Journal of Special Education, Early View*. <https://nasenjournals.onlinelibrary.wiley.com/journal/14678578> sayfasından alıntılanmıştır.
- Gupta, A., & Goplani, M. (2020). Impact of Covid-19 on Educational Institutions in India. *UGC Care Journal*, 661-671. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32141.36321> sayfasından alıntılanmıştır.
- Gürgür, H. (2017). 6-12 Yaş çocuklarda ailelerle işbirliği. İ. H. Diken (Ed.), *Gelişimsel desteğe gereksinimi olan okul dönemi öğrenciler (6-12 yaş) ve özellikleri (Eğitimciler/uzmanlar için) içinde* (s. 158-178). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hacıbrahimoğlu, B., ve Kargın, T. (2017). Determining the difficulties children with special needs experience during the transition to primary school. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17, 1487–1524.
- Hammekân, P. (2016). *Özel Eğitimde Bütünleştirme*. Çev: Ümit Şahbaz. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Heward, W. L. (2013). *Exceptional children: An introduction to special education*. (10.Baskı). Boston: Pearson.
- Hooper, S. R. and Umansky, U. (2004). *Young children with special needs*. (4th.. Ed.). New Jersey: Pearson.
- Houtrow, A., Harris, D., Molinero, A., Levin-Decaninid T. ve Robichaud, C. (2020). Children with disabilities in the United States and the COVID-19 pandemic. *Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine: An Interdisciplinary Approach*, 13, 415–424.

- Howard, V. F., Williams, B., Lepper C. E. (2011). *Özel gereksinimi olan küçük çocuklar: Eğitimciler, aileler ve hizmet verenler için bir başlangıç*. (G. Akçamete, Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hyassat, M. A. (2016). The voice of Jordanian parents of young children with disabilities on involvement in their children's educational services. *International Journal of Special Education*, 31 (3), 1-25
- Hyseni Duraku, Z. & Nagavci, M.. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on the education of children with disabilities. 10.13140/RG.2.2.17807.41125.
- Ingber, S. and Most, T. (2012). Fathers' involvement in preschool programs for children with and without hearing loss. *American Annals of the Deaf*, 157 (3), 276-288.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. Onikinci baskı, İstanbul: Evrim yayınevi.
- Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2012). *Türkiye'de özel eğitim*. İstanbul: Maya Akademi Yayıncılık.
- Karip, E. (2020). COVID-19: Okulların Kapatılması ve Sonrası. <https://tedmem.org/vurus/covid-19-okullarin-kapatilmasi-ve-sonrasi> sayfasından alıntılanmıştır.
- Kelly, S., Nealis, L., Saunders, C., & Westmoreland, H. (2020) Strategies for Engaging and Supporting Parents During the Pandemic. [Webinar]. NASP COVID-19 Webinar Series. <https://www.nasponline.org/resources-andpublications/resources-and-podcasts/covid-19-resource-center/webinarseries/strategies-for-engaging-and-supporting-parents-during-the-pandemic> sayfasından alıntılanmıştır.
- Kınık, B. (2018). Montessori Temelli Bireysel Eğitim Programının Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu, Abant İzel Baysal Üniversitesi

Eğitim bilimleri Enstitüsü İlk Öğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Bolu.

KKTC MEB (1986). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatı. Milli Eğitim Yasası. <http://www.mebnet.net/?q=node/31> sayfasından alıntılanmıştır.

Lafçı D, Öztunç G. Alparslan ZN. (2014). Zihinsel engelli çocukların (mental retardasyonlu çocukların) anne ve babalarının yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. *GÜ SBD*, 3(2): 723-735.

Lee, J. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(6), 421. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30109-7](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30109-7) sayfasından alıntılanmıştır.

Lim, S. Y. (2008) Parent involvement in education. G. Olsen and M. L. Fuller (Eds.), *Home-school relations: Working successfully with parents and families* içinde (s. 127-150). Boston: Allyn and Bacon.

Livari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life – How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care? *International Journal of Information Management*, 102183. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102183> sayfasından alıntılanmıştır.

Lorenz, E. N. (1972). *Predictability: Does the flap of a butterfly's wings in Brazil set off a tornado in Texas? Paper presented at 139th Annual Meeting of the American Association for the Advancement of Science*, Washington DC, The US.

Mahoney, G., Boyce, G., Fewell, R. R., Spiker, D., and Wheeden, C. A. (1998). The relationship of parent-child interaction to the effectiveness of early intervention services for at-risk children and children with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 18 (1), 5-17.

- Manning, J., Billian, J., Matson, J., Allen, C. ve Soares, N. (2020). Perceptions of families of individuals with autism spectrum disorder during the COVID-19 crisis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04760-5> sayfasından alıntılanmıştır.
- Marchini, L. (2011). Teacher and School Variables that Impact Special Education Preschool Teacher-Family Involvement Behaviors. Yayınlanmamış Doktora Tezi. New York: The City University of New York.
- McGahee, M., Mason, C., Wallace, T. and Jones, B. (2001). *Student-Led IEPs: A Guide for Student Involvement*. Council for Exceptional Children, 1110 North Glebe Rd., Arlington, VA.
- Merita, P. (2017). *Inclusive education for children with special educational needs in Albania*. Tiran: Save the Children Foundation.
- Metin, N. (2015). *Özel gereksinimli çocuklar*. İstanbul: Anı Yayınları.
- Mutlu, O. (2015). *Özel eğitim kurumlarındaki rehberlik hizmetlerinin işlevi hakkında veli görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Nalbant, S. ve Izgar, N. (2018). Özel eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi Kurumlarının Beden Eğitimi Öğretmeni İstihdamına Bakış Açısı. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1),68-83.
- Neece, C. McIntyre, L. L. ve Fenning, R. (2020). Examining the impact of COVID-19 in ethnically diverse families with young children with intellectual and developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 64(10), 739- 749.
- Odabaşı, F. (2018). *Özel eğitim ve eğitim teknolojisi*. İstanbul: Pegem Yayıncılık.
- Onyema, E., Eucheria, N., Obafemi, F., Sen, S., Atonye, F., Sharma, A., Alsayed, A. (2020). Impact of coronavirus pandemic on education. *Journal of Education and Practice*, 11(13), 108-121.

- Oreopoulos, P., Page, M., & Stevens, A. (2006). Does human capital transfer from parent to child? The intergenerational effects of compulsory schooling. *Journal of Labor Economics*, 24(4), 729–760.
- Orhan, S. ve Genç, K.G. (2015). Engellilere Yönelik Ülkemizdeki Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması. Erişim Tarihi: 18.12.2018. DOI: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.35323> sayfasından alıntılanmıştır.
- Özbey, Ç. (2007). *Özel Çocuklar ve Terapi Yöntemleri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Özer, M. (2020). Educational Policy Actions by the Ministry of National Education in the times of COVID-19 Pandemic in Turkey. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28 (3) , 1124-1129 . DOI: 10.24106/kefdergi.722280
- Özlem A. ve Sümer,H. (2019). Identifying the relationships between self-efficacies, resilience levels, and stress levels of mothers of children with special needs. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 27(1).
- Özşenol, F., Işıkkhan, V., Ünay, B., Aydın, H.İ., Akın, R., Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45 (2):156-164.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1997). *Özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitime giriş* (8. Baskı). Ankara: Karatepe Yayınları
- Parczewska, T. (2020). Difficult situations and ways of coping with them in the experiences of parents homeschooling their children during the COVID-19 pandemic in Poland. *Education*, 3-13.
- Parlak, C., DüNDAR, Ş ve Coşkun, İ. (2014). Türkiye’de Özel Eğitim Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi(2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, (15) 2, 375-396.
- Parsons, D., Cordier, R., Vaz, S., Lee, H. C. (2017) Parent-mediated intervention training delivered remotely for children with autism spectrum disorder living

outside of urban areas: systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 19(8).

Pavlopoulou, G., Wood, R. ve Papadopoulos, C. (2020). *Impact of Covid-19 on the experiences of parents and family carers of autistic children and young people in the UK*. London: UCL Institute of Education

Polili, Ö. (2012). *Kuzey Kıbrıs'ta Engelli Kişilerin Hakları*. Lefkoşa: Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı Yayınları.

Provenzi, L., Grumi, S. ve Borgatti, R. (2020). Alone with the kids: Tele-medicine for children with special healthcare needs during COVID-19 emergency. *Frontiers in Psychology*, 11, <https://doi.org/10.1080/1475939X.2020.1856714> sayfasından alıntılanmıştır.

Radha, R., Mahalakshmi, K., Kumar, V. S. ve Saravanakumar, A. R. (2020). E-learning during lockdown of Covid-19 pandemic: A global perspective. *International Journal of Control and Automation*, 13(4), 1088-1099.

Saavedra, J. (2020). Educational challenges and opportunities of the Coronavirus (COVID-19) pandemic. <https://blogs.worldbank.org/education/educational-challenges-and-opportunities-covid-19-pandemic> sayfasından alıntılanmıştır.

Şahbaz, Ü., Atılğan, H. ve Aydemir, D. (2018). Bütünleştirirmenin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik ölçek uyarlama çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 26(6).

Şahin, F. T. ve Ünver, N. (2005). Okulöncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (1), 23-30.

Sarı, H. (2004). *Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimleri ile ilgili öneriler*. İstanbul: Pegem Yayınları.

Sarı, H. (2012). *Ülkemizde Özel Eğitim Yaygınlık Durumları*. Yayımlanmamış Ders Notu, Konya: Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

- Saygı, M. (2007). Kuzey Kıbrıs'ta özel eğitim ve kaynaştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 1.
- Sazak, P. (2006). Dünyada ve Türkiye'de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*
- Serpell, R. ve Folotiya, J. (2011). *Basic education for children with special needs in zambia progress and challenges in the translation of policy into practice*. Psychology and Developing Societies.
- Special Education for Children Foundation, (2012). *Special education*. Canada: Ontario Sorephe Press.
- Tomasello, N. M. (2011). Examining the impact of early intervantion, parent involment and family characteristics on preschool special education student outcomes over time. Yayınlanmamış Doktora Tezi. New York: University of New York.
- Tremmer, P. Myers, R., Brunow, D. A. ve Hott, B. L. (2020). Educating students with disabilities during the COVID-19 pandemic: lessons learned from Commerce Independent School District. *Rural Special Education Quarterly*, 39(4), 201-210.
- Trzcinska-Krol, M. (2020). Students with special educational needs in distance learning during the COVID-19 pandemic – parents' opinions. *Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy*, 29(2020), 173-174.
- Türkoğlu, A. (2016). *Karşılaştırmalı eğitim dünya ülkelerinden örneklerle*. İstanbul: Anı Yayınları.
- Turnbull, H. R., Beegle, G. and Stowe, M. J. (2001). The Core concepts of disability policy affecting families who have children with disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 12 (3), 133-143.
- UNESCO. (2020). School closures caused by Coronavirus (Covid-19). UNESCO. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>

UNICEF. (2020). UNICEF and Microsoft launch global learning platform to help address COVID-19 education crisis. UNICEF. <https://www.unicef.org/press-releases/unicefand-microsoft-launch-global-learning-platform-help-address-covid-19-education> sayfasından alıntılanmıştır.

Vuran, S. (2018). *Özel Eğitim ve Kaynaştırma*. İstanbul: Anı Yayınları

White, K. R., Taylor, M. J. and Moss, V. D. (1992). Does research support claims about the benefits of involving parents in early intervention programs? *Review of Educational Research*, 62 (1), 91-125.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zhang, Y., Ma, Z. F. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on mental health and quality of life among local residents in Liaoning Province, China: A cross-sectional study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 2381.

Zhao, Y. (2020). COVID-19 as a catalyst for educational change. *Prospects*, 1-5. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09477-y>

İntihal Raporu

Ümit önder tez			
ORJİNALLIK RAPORU			
% 12	% 12	% 4	% 7
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
BİRİNCİL KAYNAKLAR			
1	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 4	
2	acikerisim.pau.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1	
3	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	% 1	
4	Submitted to Kirikkale University Öğrenci Ödevi	% 1	
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1	
6	dhgm.meb.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1	
7	acikerisim.pau.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1	
8	Submitted to Malta Leadership Institute Öğrenci Ödevi	% 1	
9	www.iier.org.au İnternet Kaynağı	% 1	